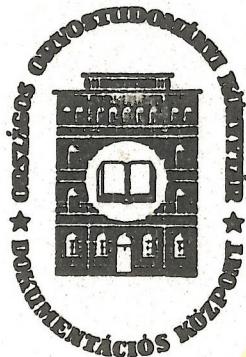

58/a

1979 APR 24

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

Le: 9590

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

1979
19. ÉVF.
I
SZÁM

A z
ORVOSI KÖNYVTÁROS
1979. 19.évf. 1.szám.

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI
KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

B u d a p e s t

Szerkeszti:
a Szerkesztőbizottság

Felőlős szerkesztő: Dr Székely Sándor
Szerkesztő: Dr Benda Mária

Szerkesztőség:
Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ
1088 Budapest, Szentkirályi u.21.
Tel.: 343-789

Számunk munkatársai:
SZILÁGYINÉ CSÉCS Mária, az OOKDK osztályvezetője, BLESZITY Elemérné,
a Pécsi Orvostudományi Egyetem Kémiai Tanszékének munkatársa,
Dr BENDA Mária, az OOKDK intézetvezetőhelyettese, Dr BATÁRI Gyula,
az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, Dr BUGYI Balázs nyugdíjas
üzemorvos.

HU ISSN 0030-6010

Felőlős kiadó: Dr Székely Sándor
Kiadja és terjeszti: az Országos Orvostudományi Könyvtár és
Dokumentációs Központ
Készült: az OOKDK Sokszorosító részlegében
Felőlős vezető: Dufla Istvánné
Budapest, 1979.
Pld.: 300 B/5

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1979

19. évfolyam

1.szám

T a r t a l o m

Oldal

K ö n y v t á r o s a i n k i r j á k

SZILÁGYINÉ OSÉCS Mária: A prágai és a berlini orvostudományi információs intézet tevékenységéről.	3
BLESZITY Elemérné: A felsőoktatási intézmények könyvtárainak helye és szerepe a fenntartó intézmények életében. . .	10
BENDA Mária: Néhány adat a magyar orvosok szakirodalmi hivatkozásaihoz	24

O r v o s t ö r t é n e l e m

o r v o s i k ö n y v t á r o s o k n a k

BATÁRI Gyula: A magyarországi orvosi folyóiratok szakosodásáról a 19. század közepén.	67
---	----

I s m e r t e t é s e k - R e c e n z i ó k

BUGYI Balázs: Hatvan éves a Szovjetunió orvosi könyvkiadó vállalata	84
---	----

H i r e k - K ö z l e m é n y e k	86
---	----

J e l e n s z á m u n k c i k k e i n e k	
angol és orosz nyelvű összefoglalói	87

CONTENTS

Page

Our librarians write

Maria SZILAGYINÉ CSÉCS: About the activity of the medical information institutions in Prague and Berlin	3
Elemérné BLESZITY: The place and role of the libraries in higher educational institutions in the life of maintaining institutions.....	10
Maria BENDA: Some data on the reference citation by Hungarian authors.....	24

History of medicine for medical librarians

Gyula BATÁRI: About the specialization of Hungarian medical journals in the middle of the 19th century.....	67
---	----

REVIEWS

Balázs BUGYI: The medical publishing house of the Soviet Union is 60 years old.....	84
News - Notes.....	86
Summaries of articles in our present issue in English and in Russian	87

Библиотекари пишут

Мария СИЛАДЫ ЧЕЧ: О деятельности пражского и берлинского
института медицинской информации. 3

Йолан БЛЕСИТИ: Место и роль библиотек высших учебных
заведений в жизни учреждений, которыми содержатся. . . 10

Мария БЕНДА: Данные к цитатам из специлитературы венгерскими
врачами. 24

История медицины для медицинских
библиотекарей

Дьюла БАТАРИ: О специализировании венгерских медицинских
журналов в середине 19. века. 67

Обзор книг - Рецензии

Балаж БУДЫ: 60 лет со времени создания издательства
медицинских книг Советского Союза. 84

Известия - Сообщения 86

Рефераты статей данного номера 87
на английском и русском языках

Könyvtáraink írják

SZILÁGYINÉ CSÉCS Mária

A prágai és a berlini orvostudományi információs
intézet tevékenységéről
/Tanulmányuti tapasztalatok összegezése./

Az utóbbi években elmélyült és kiszélesedett a szocialista országok központi orvostudományi információs intézeteinek együttműködése elsősorban annak eredményeképpen, hogy a kétoldalu kapcsolatok megtartása mellett, létrejött a rendszerben történő együttműködés szervezeti kerete, a MEDINFORM, amelynek felépítésében a szocialista országok mint egyenlő jogu és egyenrangu partnerek vesznek részt.

A MEDINFORM mielőbbi üzemképes felépítéséből adódó és külön-külön az egyes országokra háruló feladatok befolyásolják a központi információs intézetek /a MEDINFORM-on belül a kijelölt nemzeti szervek/ tevékenységét és a fejlesztésükre irányuló terveket. Az egyes nemzeti központoknak többé-kevésbé ugyanolyan ütemben kellene fejlődniük, ez azonban ma még nem lehetséges, hiszen a fejlesztést az adott ország lehetőségei, elsősorban gazdasági tényezők határozzák meg.

Alapvetően fontos azonban, hogy fő tendenciáikban megegyezzenek egymással a központi információs intézetek fejlesztési koncepciói, s hogy néhány éven belül a fejlettségi szint nagyjából kiegyenlített legyen.

Mindezt előre kellett bocsátanunk ahhoz, hogy érthetővé tegyük prágai és berlini tanulmányutunk fő célját, amely a munkaprogramot is lényegében meghatározta.

Mindkét intézményben elsősorban az alábbiak megismerése volt a cél:

1. Az intézet struktúrája, főbb feladatai, szolgáltatásai - tehát a pillanatnyi helyzet áttekintése.
2. A MEDINFORM felépítéséből adódó konkrét feladatok elvégzése, szervezése stb., valamint a gépi feldolgozáson alapuló információszolgáltatást célzó egyéb tevékenység.
3. Az intézet fejlesztésének kérdései.

A prágai orvostudományi információs intézet szervezeti felépítését, főbb feladatait és fejlődésének irányát döntően befolyásolta az az 1977. végén hozott felsőszintű döntés, amely szerint a cseh és a szlovák orvostudományi-egészségügyi információs intézet között tematikus munkamegosztás jött létre oly módon, hogy a szlovák központ feladata lett az egészségügyi információk gyűjtése, feltárása és szét-sugárzása. A prágai és a bratislavai intézet együttesen és egymás mellé rendelten látja el az országos tudományos-műszaki információs rendszer orvostudományi-egészségügyi alrendszerén belül a vezető intézmény feladatait, egyidejűleg együttesen töltik be a MEDINFORM kijelölt nemzeti szervének funkcióit.

A prágai intézetnek az orvostudomány alábbi területeiről kell szakirodalmi információt nyújtania:

- az orvostudomány elméleti kérdései
- az orvostudomány klinikai ágazatai
- a praeklinikai terület problémái
- alap- és alkalmazott természettudományok az orvostudományban
- a társadalomtudományok és az orvostudomány érintkezési területei
- az orvosi informatika kérdései.

Az intézet szervezeti felépítése nagy vonalakban: 4 nagy szektor alá tartozik mintegy 14 kisebb egység. A szektorok elnevezései és fontosabb alegységei: 1. Tudományos kutatás és módszertan - 2 osztállyal; 2. Országos Orvostudományi Könyvtár - 4 osztállyal. Amint neve is jelzi, az országos orvosi szakkönyvtár funkcióját is betölti /állománya: 300 000 könyvtári egység/, továbbá biztosítja az intézet információs tevékenységéhez szükséges dokumentumállományt. 3. Bibliográfia és tájékoztatás - 4 alegységgel. Közülük az egészségügyi minisztérium számára nyújt információt egy kisebb csoport; az orvosi-egészségügyi jogi tájékoztatást végzi ill. erről a területről készít periodikus kiadványt egy másik csoport; külön osztály végzi a kiad-

vánszerkesztési munkákat, végül ide tartozik a bibliográfiai és az irodalomkutatási osztály, amelyekről a továbbiakban kissé részletesebben szólnunk; 4. A műszaki-gazdasági szektor végzi a gazdasági és adminisztrációs ügyek intézését, ide tartozik továbbá a reprográfiai üzem.

A szektor hazai gyakorlatunk szerint kb. főosztálynak felel meg, az alacsonyabb szintű egységek pedig osztálynak vagy csoportnak.

Az egyes osztályok és szektorok elnevezése általában tükrözi a tevékenység jellegét, de érdemesnek tartjuk megjegyezni, hogy a "tudományos kutatási és módszertani" szektor foglalkozik az orvosi informatikai kutatásokkal, a gépesített információs rendszer létrehozásának elméleti és gyakorlati kérdéseivel, a MEDINFORM kiépítésével kapcsolatos feladatokkal, már működő, külföldi információs rendszerek gépi termékeinek átvételi lehetőségeivel stb.

Az a tény, hogy ezekre a feladatokra külön szektort hoztak létre, önmagában is jelentős, s ha még azt is hozzátesszük, hogy a kutatási-fejlesztési munkákkal kb. 20 munkatárs foglalkozik, nyilvánvalóvá válik, hogy Prágában az orvostudományi információ kérdése a fontosságát megillető helyen van.

Az intézet dolgozóinak összlétszáma: 130 fő.

Főbb kiadványok és szolgáltatások

- Csehszlovák Orvostudományi Bibliográfia /és ennek szelektív, angol nyelvű változata/ - kurrens szakbibliográfia,
- 23. szekcióból álló referáló folyóirat-sorozat - az egyes szekciókon belül évente 6-8, indexekkel ellátott füzet jelenik meg,
- szemle-kiadvány az orvostudományi és egészségügy jogi kérdéseiről,
- alkalmmilag megjelenő szemle-kiadványok,
- a retrospektív témabibliográfiák számítógéppel előállított jegyzéke,
- új szerzemények jegyzéke.

Az aktuális MEDINFORM-feladatok közül ez idő szerint leghangosabb a nemzeti szakirodalom számítógépes feldolgozása, s az ennek alapján létrejött mágnesszalagoknak a rendszer központi számítógépéhez való eljuttatása.

A prágai partnerintézet 1975 óta folytatja ezirányú kísérleteit, s az első mágnesszalagok 1978. elején készültek el. A csehszlovák orvostudományi szakirodalom bibliográfiai egységeinek mennyisége évi

10 000. Azon kívül, hogy ezet az adatmennyiséget hagyományos, manuális módszerrel, kurrens bibliográfia formájában is regisztrálják /a kongresszusok anyagát a magyar megoldáshoz hasonlóan egyszerűsített, csoportos bibliográfiai leírással, külön kötetben jelentetik meg/, elkészítik a gépi bevitel /input/ alapjául szolgáló, ugyan- csak 10 000 adatlapot, a teljes anyagot mágnesszalagra viszik, majd az előre meghatározott szelekciós szempontok alapján, 50 %-át juttatják el a MEDINFORM-rendszerhez.

Ezt a munkát Prágában elsősorban az intézet bibliográfiai osztálya végzi, a tudományos és módszertani osztály gépesítési szakembereivel együttműködve. Különösen mély benyomást tett ránk az a munkamódszerbeli alaposság, ahogyan ezt a nem csekély mennyiségű munkát, ennek egyes részfolyamatait végzik prágai kollégáink. Az adatlapokon a dokumentumokat a MEDINFORM rubrikátor és az ETO szerint szakozzák, a MeSH /Index Medicus/ tárgyszavaival indexelik, a címeket angolra és oroszra fordítják stb., a munkaszervezésüket jellemzi, hogy reális normákat állítottak fel a feldolgozás különböző folyamataira.

A gépesített információszolgáltatás a recherche-tevékenység ill. a folyamatos tájékoztatás területén jelentkezik. Az irodalomkutatásban a hagyományos forrásokon /Index Medicus, Excerpta Medica stb./ kívül különböző külföldi mágnesszalagos, off-line szolgáltatásokat vesznek igénybe ill. juttatnak el előzetes igényfelmérés alapján a felhasználókhoz. Ilyen szolgáltatások pl. a MEDLARS stockholmi központjának off-line irodalomjegyzékei, amelyeket 10 témakörben kapnak rendszeresen, e témák állami kutatási feladatok. Más ágazati alrendszerekhez tartozó intézmények közvetítésével veszik igénybe a Chemical Abstracts adattárát, ahonnan 54 téma irodalmát kapják, tovább az INSPEC-rendszert 22 témakörben, a COMPENDEX-rendszert 15 témakörben.

1978. elején az intézet megvásárolta az Excerpta Medica mágnesszalagjait. Erre a nemzetközi orvostudományi referáló szolgáltatásra szelektív információterjesztést alapoznak majd. Tanulságos volt az e téren kifejtett előzetes igényfeltáró munka és a keresőformulák megszerkesztésének folyamatába való bepillantás.

Az intézet fejlesztésének feladatait nagy vonalakban az alábbiakkal lehet jellemezni:

- Csehszlovákiában jól megalapozott és állami számítóközponttal megtámogatott a tudományos-műszaki információs rendszer, amelynek ágazati rendszere az orvostudományi-egészségügyi információ; a prágai intézetnek, mint az ágazati rendszer központjának feladata a rendszer további kiépítése, tökéletesítése, beleértve a többi ágazati rendszerrel való kooperáció bővítését is.

- Jól halad a nemzeti szakirodalom számítógépre alapozott feltárása, ebben a munkában a MEDINFORM számára történő bibliográfiai feldolgozás az elsődleges feladat, de megvalósítandó a nemzeti szakbibliográfia gépesített előállítás is, továbbá a nem-nemzeti szakirodalom gépi feldolgozása a MEDINFORM terveknek megfelelően, utóbbi a fejlesztés egyik legfontosabb területe.

- Folytatni és bővíteni kívánják a külföldi mágnesszalagos szolgáltatások átvételét.

- 1980-ig automatizálják a könyvtári munkafolyamatok egy részét, pl. a katalógushálózatot gépre viszik, a központi katalógusokat számítógépen dolgozzák fel stb.

- Ugyancsak 1980-ra tervezik a telex-hálózat kiépítését.

Az NDK orvostudományi információs intézetének, az IWIM-nek az adottságaiból következett, hogy itt szükségképpen más témákat, szolgáltatásokat stb. tanulmányoztunk részletesebben, mint Prágában, azonos tanulmányúti célkitűzések mellett.

Az IWIM viszonylag "fiatal" intézet, mindössze hétéves, "méreteiben" pedig hasonló az OOKDK-hoz, a dolgozók létszáma: 40 fő.

Szervezeti felépítése azonban eltér intézetünkétől, adódik ez a két intézmény tevékenységének különbségéből. Az IWIM-nek lényegében 2 nagyobb osztálya van, s ezeken belül 2 ill. 3 nagyobb csoportja.

Az információs osztály feladata a vezető káderek tájékoztató szolgálatának működtetése, továbbá a nemzetközi kooperáció szervezése, ezen belül a MEDINFORM-feladatok összehangolása és elvégzése, különös tekintettel a rendszer tezauruszára, amelynek munkálataiban a német fél felelős végrehajtóként szerepel, s igen nagy súllyal veszi ki részét.

A hálózati és módszertani osztályhoz tartozó csoportok foglalkoznak a hálózati munkával, ellátják a recherche-tevékenységet és a reprográfiai feladatokat.

Az IWIM legfigyelemre méltóbb szolgáltatása a vezető káderek tájékoztató szolgálata, éppen ezért ezt tanulmányoztuk a legrészletesebben.

A tájékoztatást e szolgáltatás keretében több szinten valósítják meg, a szinten itt a feltárás mélységét értjük.

Az első szint a jeladó vagy szignálinformáció /csak bibliográfiai leírást, ritkán annotációt tartalmaz/, tkp. kartonszolgálat kisszámu felhasználó számára.

A szolgáltatás keretében jelentetik meg a kutatási terveket regisztráló és feltáró sorozatot, amelyben évente 15 szám jelenik meg.

A szolgáltatás gerincét képezi a referáló szemléket tartalmazó kartonsorozat /C 5 formátum/, amely az egészségügy, egészségpolitika, egészségügyi szervezés, egészségnevelés stb. és az orvostudomány aktuális kérdéseinek szakirodalmát elemzi és szintetizálja.

A szolgáltatás legmagasabb szintje az analitikus-szintetikus szemle- vagy tématanulmány-sorozat. E szemlék elsősorban az egyes országok, mindenekelőtt a kapitalista és a fejlődő országok egészségügyének helyzetét, fejlődési tendenciáit tekintik át. Előzetes igényfelmérés alapján évente 3-4 tanulmány jelenik meg.

A szolgáltatás felhasználói az állami és a pártvezetés legmagasabb szintjein lévő szervek, intézmények, az egészségügyi minisztérium és az orvostudományi akadémia osztályai, marxista tanszékek stb.

A szolgáltatás legfőbb problémája, hogy a felhasználók időnként témakorrekciót igényelnének, az intézet jelenlegi személyi ellátottsága és a dokumentumbázis szűkös volta ezt egyelőre nem teszi lehetővé.

Behatóbban foglalkoztunk még a tezaurusz-munkálatokkal és a szakirodalom számítógépes feldolgozásának kísérleteivel, mindkét területen hasznos, gyakorlati tapasztalatokat szereztünk.

Az intézet fejlődésének legfőbb akadályai igen "ismerősek" | számunkra is: rossz az elhelyezés, nem kielégítő a személyi ellátottság /státuszok száma/, szűk a dokumentumbázis. Utóbbi az IWIM-ben súlyosabb probléma, mert egyáltalán nincs könyvtárunk.

Az elkövetkezendő évek fő célkitűzése tehát elsősorban a problémák megoldása, de erősen törekszenek arra is, hogy kiszélesítsék a nemzetközi kooperációt, amely főképpen különböző külföldi mágnesszalagos szolgáltatások átvételét célozná ill. a jelentősebb nyugati orvostudományi szakirodalmi rendszerekkel való kapcsolat megteremtésére irányul majd.

A felsőoktatási intézmények könyvtárainak helye és szerepe a fenntartó intézmények életében

/Szakirodalmi szemle/

1. Mindinkább erősödik az a szemlélet, hogy az egyetemi könyvtár az egyetem szerves része, fejlődése a felsőoktatási rendszer átalakulásának, fejlődésének függvénye. Az egyetem oktató-, nevelő- és kutatómunkájához nélkülözhetetlen a jól gyarapított állománnyal rendelkező, jó szolgáltatásokat biztosító egyetemi könyvtár. "Meg kell jegyezni egyszer, s mindenkorra, hogy az egyetemi könyvtárak alapvető szolgálatot töltenek be, mely érinti az egész egyetemet, s mely nélkül ez /az egyetem/, megszűnne működni mint oktatási és kutatási központ" /1/.

Az egyetemi könyvtárak tevékenységét mindinkább az egyetem tevékenységéhez kell igazítani. "Egyetemi könyvtáraink mai tevékenységének tartalmát elsősorban már az egyetemi oktatási, nevelési és kutatási igényekhez alkalmazkodó szolgáltatási rendszerek kiépítése szabja meg" /2/.

Az egyetemi könyvtárak alapfeladatai:

- a/ gyűjtés, megőrzés,
- b/ az oktatás támogatása,
- c/ a kutatás és a publikáló tevékenység támogatása.

Az első alapfeladat korszerű felfogásban nem elavult gyűjtemények őrzését jelenti, hanem az egyetem szükségleteinek megfelelően, élő, a tudományok fejlődését tükröző állomány kialakítását. A könyvtári gyűjtemény bázisa kell legyen a mozgékony tantervi reformoknak.

Az egyetemi könyvtárnak olyan szervezetté kell válnia, amely az egyetemi oktatás igényeihez rugalmasan alkalmazkodva, jól megválogatott és feltárt állományával, modern technikai berendezéseivel, korszerű és színvonalas szolgáltatásaival, jól képzett, egy-egy tudományterületen jártas könyvtárosaival az oktatási folyamatba szervesen beépül. Minél jobban tükrözi a könyvtár munkaterve, perspektivikus programja a fenntartó egyetem oktatási célkitűzéseit,

annál nélkülözhetetlenebb a szerepe a hallgatók képzésében, önálló munkára való nevelésében. E cél felé közeledve az egyetemi könyvtár kilép hagyományos megőrző, feltáró és rendelkezésre bocsátó szerepköréből, állománya és szolgáltatásrendszere oktatási és tanulmányi munkaeszközzé, az egyetemi képzés fontos formájává, maga a könyvtár pedig bizonyos értelemben oktatási intézménnyé válik" /2/.

1.1. Az egyetem oktató-nevelő tevékenysége és az egyetemi könyvtár

A könyvtárak tevékenységének úgy kell az oktató és nevelő munkához kapcsolódnia, hogy azt kiegészítse, a feladatokat sajátosan könyvtári eszközökkel, az egyetemi képzési folyamatokhoz tartalmilag igazodva, az oktatási célokat figyelembe véve, az oktatási munka sajátos szemlélete szerint lássa el.

Az egyetemi könyvtárnak az egyetem oktatási-nevelési tevékenységéhez kapcsolódva hármas feladatot kell ellátnia: a hallgatók szakirodalommal való ellátása, a hallgatók szakirodalom használatára való nevelése és aktív részvétel a hallgatók általános kulturális nevelésében.

a./ A hallgatók irodalommal való ellátása, az oktatás szakirodalmi igényeinek kielégítése tankönyvek, kötelező és ajánlott irodalom, egyéb szakirodalom - szakkönyvek, szakfolyóiratok beszerzésével, használatra bocsátásával történik. A hallgatók tanulmányi munkájának támogatása az egyetemi könyvtárak pedagógiai hivatása. Ennek ellátásához ismerni kell az egyetemi oktatás követelményrendszerét, képzési célkitűzéseit, előírásait, tantervi irányelveit. Ezekről az egyetem vezetősége vagy közvetlenül tájékoztatja a könyvtárat, vagy a könyvtár vezetője az Egyetemi Tanács ülésein való részvételekor értesül róluk. A gyakorlati foglalkozások előtérbe kerülésével a könyvtárnak számolnia kell a hallgatók megnövekedett igényeivel.

b./ A hallgatók szakirodalom-használatra való nevelése fontos feladatává vált a könyvtáraknak, mivel a hallgatók jelentős része járatlan a szakirodalom ismeretében. Segíteni kell a hallgatókat a szakirodalom és a könyvtár használatával kapcsolatos készségek elsajátításában. Ezért egyre jobban elterjed a szakirodalmi forrásismeret egyetemi oktatása. "Az oktatás célja, hogy a hallgatók tájékozódjanak a képzésük szakterületéhez tartozó tudományágak leg-

fontosabb irodalmi forrásairól, megismerjék a könyvtár használatának, a szakirodalom kutatásának módját, eszközeit " /2/.

A könyvtár az egyetemen belül elfoglalt helyénél fogva a legalkalmasabb arra, hogy összegyűjtse és rendszerezze a tudást a használhatóság szempontjából - mondja M.A.Gelfand /3/ - az egyetemi életen belül a könyvtárhasználat oktatási módszerre válik, a hagyományos kurzus és a csoportos foglalkozások mellett.

Mindinkább felismerik, szükség van arra, hogy bevezessék a hallgatókat a könyvtárhasználatba. Crossley /4/ úgy véli, hogy a bevezető tanfolyamon felül - amelyen minden hallgató résztvesz az egyetemi oktatás első hetében - egy alaposabb könyvtári beszámolóra is szükség van az első év elején az olyan hallgatók részére, akiknél az irodalom-keresés nagyon fontos. Az ilyen programok sikeréhez az egyetemi teljes személyzet együttműködése és részvétele szükséges. Be kell ismerni, hogy ez nagyon időigényes tevékenység /5/.

1.2 Az egyetemek tudományos kutató tevékenysége és az egyetemi könyvtár

Az oktató-nevelő munka mellett a felsőoktatási intézmények másik alapfeladata a szakterületükhöz tartozó tudományágak területén alap- és alkalmazott kutatások folytatása. E kutatási tevékenységet kell az egyetemi könyvtáraknak támogatniuk sajátos könyvtári formákban, sajátos eszközökkel és módszerekkel. Hagományos könyvtári funkciójából adódóan a kutatások szakirodalmi igényéhez igazodva szerzi be a dokumentumokat, ügyelve arra, hogy nem csupán a folyó kutatások, hanem a távlatilag előírányzott kutatómunkák szükségleteit is ki tudja majd elégíteni. A hagyományos kiadványfajták mellett, a kutatás számára egyre fontosabbá válik ún. félpublikált, vagy könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő dokumentumfajták, /egyetemi, kutatóintézeti kiadványok, kutatási jelentések stb./ beszerzése.

Ehhez a könyvtárnak ismernie kell egyeteme kutatási főirányait, valamint az egyes kutatók témáit, ismernie kell a Tudományos Akadémia, a Tudományos Tanács stb. által támogatott témák kutatását. Ezeknek az adatoknak ismeretében tudja irányítani szerzeményezését, irodalomkutatását és irodalom-feltárását. Saját dokumentumbázisának kiépítésén kívül, a kutatói szint információigény kielégítése érdekében, be kell kapcsolódnia a regionális, szakterületi, országos és nemzetközi együttműködésbe.

1.3 Az egyetemi könyvtárak egyetemen kívüli feladatai

A szakirodalom számbavételénél, feltárásának, rendelkezésre bocsátásának a jövőben egyetlen lehetséges utja van: minél szélesebb körű, regionális, szakterületi, országos és nemzetközi együttműködés keretében kialakuló szakirodalmi szolgáltatások hasznosítása, az ország sajátos szempontjaira történő adaptálása, a járulékos szolgáltatások biztosítása is csak az ország egészén belüli sokoldalú, a hatékonyság és gazdaságosság szempontjainak együttes figyelembevételén alapuló együttműködés révén biztosítható /6/.

A magyar egyetemi könyvtárak elsőrendű feladata a fenntartó intézmény hallgatói, oktatói, kutatói igényeinek kielégítése mellett az országos könyvtárügyi munkamegosztás következtében az, hogy országos, illetőleg területi feladatkörrel részt vesznek az országos szakirodalmi ellátásban. Az országos szakirodalmi ellátási rendszerben az egyetemi könyvtárak egy része országos jellegű tudományos szakkönyvtárként működik. Egyidejűleg valamennyi egyetemi könyvtár - különböző tudományterületek vonatkozásában - tudományági szakkönyvtári funkciót lát el, vagyis országos méretekben közreműködik más könyvtárak által irányított állománygyarapítási együttműködésben.

A vidéki egyetemi könyvtárak sajátos feladata, hogy a régiójukban jelentkező szakirodalmi igényeket saját állományukra, illetőleg a régióban működő más szakkönyvtárak állományára támaszkodva /szükség esetén országos szakkönyvtárak, tájékoztatási intézmények szolgáltatásaira támaszkodva/ elégítse ki. A könyvtár csak az egyetem oktatási-kutatási profiljának megfelelő tudományterületeken láthat el regionális feladatokat.

Az egyetemi könyvtárak országos és területi tevékenységének tapasztalatai alapján kibontakozó távlatokból arra lehet következtetni, hogy a könyvtári kooperáció a jövőben fontos új vonásokkal bővíülhet: a jelenleg még a gyűjtési kooperáción alapuló együttműködés a jövőben tájékoztatási együttműködéssé fejlődhet, amelynek kereteiben az egyetemeknek nyújtott szolgáltatások mintegy túlnyúlnak az egyetemek falain, s kapcsolódva az országos szakirodalmi szolgáltatások rendszeréhez, külső szakemberek szükségleteinek a fedezését is biztosíthatják /7/.

2. A jövő egyetemi könyvtárai - szoros kapcsolatban a jövő felső- oktatási rendszerével

Az egyetemi szervezet korszerűsítése új könyvtári modell létrehozását teszi szükségessé, amelyben az egyetemi tevékenységnek és a könyvtári tevékenységnek szintézisbe kell kerülniük egymással. A megújuló egyetem sajátosságainak megfelelően korszerű információs rendszert kell létrehozni. ".... egyetemi könyvtáraink ... tevékenységüket mint a tudományos irodalom gyűjtésére és feltárására alapozott információs tevékenységet építsék ki, s ennek ellátása során aktív és érdemi részt vállaljanak a kutatás és oktatás síkján érvényesülő munkamegosztás mindazon ágaiban, amelyek tudományos ismereteknek szakirodalmi formában történő prezentálásán, valamint a szakirodalomra és a tudományos ismeretekre, mint a szakirodalom tartalmaira vonatkozó információn alapulnak" /8/.

A korszerű egyetemen előtérbe kerül az egyetemes műveltség megalapozása, a szellemi munka módszereinek átadása, a diszciplínák integrálódása, az oktatók és hallgatók újszerű együttműködése. Ennek megfelelően az új könyvtári modellben a könyvtár informatív tevékenysége háttérbe szorítja a könyvtárat, mint gyűjteményt. A könyvtár feladata a szakirodalmi információnak a specifikus egyetemi funkciónak megfelelő kifejtése, az informatív tevékenységnek az intézmény két alapfunkciója szerinti kialakítása. E tevékenység formái:

- a./ A tudományos kutató munkához fűződő tudományos információs tevékenység;
- b./ Az információszerzés technikájának, a szellemi munka metodikájának s a diszciplínák alapjainak és alapproblémáinak elsajátítását szolgáló képzési tevékenység.

2.1 A tudományos szakirodalmi információs tevékenység összetevői:

- az információ rendelkezésre bocsátása /a tanulás és a kutatás megfelelő könyvtári környezetének megteremtése és működtetése/
- információs szolgálat /bibliográfiák készítése, irodalomkutatás, témafigyelés, bibliográfiai és kutatás-metodikai bevezető segédletek készítése stb./

- járulékos informatív szolgáltatások /könyvtárközi kölcsönzés, távközlés, reprográfia, fordítás stb./
- közvetlen részvétel a kutatói munkaközösségekben /publikációs vállalkozások szerkesztése, szakreferensek bekapcsolódása az érdemi kutatásokba/.

A könyvtári rendszer információs rendszerre történő fejlesztéséhez, az új feladatok ellátásához - a szakirodalom és a szakirodalmi igények specializálódása következtében - szaktudományos specialistákra /szakreferensekre/ van szükség. E munkatársakkal szembeni elvárások: szakmai, tudományos képesítés. A szaktudomány fejlődésével alkotó munka, vagy passzív, rendszeres tájékozódás útján kell lépést tartaniuk. "A könyvtárak információs, kutatási és oktatási funkciói, összekapcsolva a tanulás minden területe iránti érdeklődéssel, a hivatásos személyzetre az állandó önképzés kötelességét róják" /9/. A könyvtárosi pálya új modelljéről G.Hanks és G.J.Schmidt /10/ a következőket írják: Az elavult könyvközpontú szemléletet a használóközpontú szemléletnek kell felváltania: az egyedek, csoportok, társadalmi rétegek szükségleteire kell koncentrálni. Ez megváltoztatja a könyvtár strukturáját. A hagyományos funkciók rendszere mellett a könyvtárosok egy új ellátási rendszerbe szerveződnek: megjelennek a könyvtár szervezetében az egyes társadalmi rétegek, csoportok /pl. egyetemisták, oktatók, kutatók/ szükségleteit ellátni képes specialisták ill. részlegek. A fenntartó intézmény funkciójának való alárendeltségből adódik a következő lényeges változás: a könyvtár az anyaintézmény /pl. egyetem/ szolgáltató részlege lesz, a könyvtárosoknak felkészültségben az ottani szakemberek partnereivé kell válniuk.

2.1.1 A szakreferensi rendszer az egyetemi könyvtárakban viszonylag újkeletű. A felsőoktatási intézmények könyvtáraiban ma már elfogadott nézet, hogy szükség van szakreferensre, akiknek egyaránt vannak szaktudományi és könyvtári ismereteik. A jövő könyvtáraiban szerepük még fontosabbá válik.

Négy leglényegesebb szerepkörük /11/.

1. könyvtárpolitikai: az érdekelt oktatási egység tájékoztatása a könyvtári változásokról, ill. a könyvtár tájékoztatása az oktatásban bekövetkezett vagy várható fejlődésről;

2. oktatói: a könyvtár lehető legteljesebb igénybevételének biztosítása az oktatók és hallgatók körében, a hallgatók oktatása szakirodalmi forrásismeretre;
3. tudományos: lépést kell tartaniuk szaktudományuk fejlődésével aktív alkotó munka, vagy passzív, rendszeres tájékozódás útján;
4. vezetői: állománygyarapítás, fejlesztés, katalogizálás, a beosztott munkatársak munkájának irányítása az adott szakterületen.

A szakreferensek szerepéről az egyetemi könyvtárban, valamint arról, hogyan, milyen módon tesznek eleget ennek a szerepnek, ír S.Sandhu /12/ is. Személyes kapcsolatok fenntartása, igények, kívánások figyelemmel kísérése. Ezek elbírálásához szükséges, hogy tudjon szakterületének legújabb tudományos eredményeiről, a rokon tudományok legfontosabb kiadványairól, hogy a pillanatnyi igényeken kívül felkészülhessen a jövőbeni szükségletekre is. A tájékoztató szolgálat munkatársaként is tevékenykednie kell, ismernie kell a rábízott szakterületek segédkönyveit és a könyvtári állományt. Kötelességei közé tartozik az olvasók oktatása a könyvtár és a segédkönyvek használatára. Részt kell vennie bibliográfiák készítésében, ehhez ismernie kell az oktatómunka tartalmi vonatkozásait.

A szakreferensi munkakör betöltéséhez szükséges végzettségről megoszlanak a nézetek. A minimális követelmény: diploma a szaktárgyból, amelyet könyvtárosi szaktanfolyam egészít ki. Másutt mind a könyvtári, mind a szaktudományi ismeretekből magiszteri fokozatot /második egyetemi tudományos fokozat/ kívánnak meg. Kevésbé igényesek megengedhetőnek tartják a magasabb egyetemi fokozatok munka mellett történő megszerzését /11/.

A tájékoztató szakemberek tevékenysége egyre inkább eltér a hagyományos könyvtárosi feladatoktól. Ezért a könyvtárosképzésben is polgárjogot nyert a tájékoztatási tárgyak /irodalomkutatás, referátumok szerkesztése, gépi úton készített indexek stb./ beiktatása, sok helyütt ugyanakkor különvált a tájékoztató szakemberek képzése /13/.

Több országban a felsőfokú képzettséget un. kiegészítő, 1-2 éves továbbképző tanfolyamon szerzik meg. E tanfolyamon már okle-

véllel rendelkező szakemberek /mérnökök, orvosok, tanárok stb./ vehetnek részt. E megoldás eléggé elfogadott és általános /14/.

A magyar egyetemi könyvtárak közül azokban, ahol a személyi és az anyagi feltételek lehetővé teszik, egyre több szakreferens működik.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára már 1966-tól kezdődően munkába állított szakreferenseket a gyűjtemény tervszerű és arányos fejlesztése érdekében, meghatározott tudományterületeken. Munkájuktól a központi könyvtár és a tanszéki könyvtárak beszerzéseinek optimálisabb összehangolását, a kutatói és oktatói szükségletek fokozott figyelembevételének lehetőségét várták. Azt, hogy a könyvtár a szakreferensek révén jobb tájékoztatást nyert a szakirodalmi szükségletekről, igényekről, valamint, hogy a szakreferensek nyújtsanak tájékoztatást az adott szakterület irodalmáról a tájékozódni kívánók számára. A szakreferensi rendszer bevált, azóta is a szakreferensek aktívan részt vesznek a könyvtár érdemi munkáiban. 1976-ben például a könyvtár vezetőivel, az osztályok vezetőivel együtt munkabizottságban tárgyalták meg és dolgozták ki a könyvtár módosított gyűjtőköri szabályzatát.

A szegedi József Attila Tudományegyetem Könyvtárában a szakreferensi munkabizottság a szakreferensi munka újjászervezésével foglalkozik. A szakreferensek feladatai: tájékoztatás, előszerzeményezés, hallgatók szakirodalmi bevezetése.

A Pécsi Egyetemi Könyvtárban jogi és közgazdaságtudományi szakreferensek működnek. Feladatuk a könyvtár és hálózata állománygyarapításának szakterületi koordinálása, az állománygyarapítás szakmai előkészítése; szaktájékoztatás, szakosztályozás, szak-katalógusszerkesztés; a kari könyvtári hálózat módszertani és szakmai irányítása; a hallgatóknak a könyvtárhasználatba és a szakirodalmi ismeretekbe való bevezetése.

A Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárában feladatuk az egyetemi oktató-nevelő és kutatómunka, ill. a tanulmányi munka során jelentkező tájékozódási és képzési igények könyvtári és szakinformációs szolgáltatásokkal történő támogatása. A szakirodalom ismereti oktatási kötelezettségek megfelelő időben és színvonalon való ellátása. A szakreferensi és módszertani feladatok keretében a könyvtár más osztályainak, ill. a könyvtár- és egyetemvezetés munkájának

elősegítése. Publikációs tevékenység támogatása, előszerzeményezésben való részvétel. A tanszéki kapcsolatok hatékonyságának fokozása.

2.2 A "library-college" koncepció - utópia, vagy a jövő megvalósuló elsőoktatási modellje?

A hagyományos felfogás szerint az egyetemi könyvtáraknak csupán munkaeszköz-funkciójuk van, tulajdonképpen a szakrendben tárolt információk olyan központjainak tekintendők, amelyekhez a tanár és a hallgató csak szükség esetén fordul, és így alapjában távol vannak mind az oktatástól, mind a kutatástól; a library-college koncepciója szerint a könyvtáraknak nagyobb szerephez kell jutniuk az egyetem oktatási rendszerében.

A library-college koncepció /15/ hívei az amerikai felsőoktatási fejlődés néhány fontos irányvonalának elemzéséből indulnak ki. Az első ilyen fejlődési irányvonal azt mutatja, hogy az amerikai egyetemeken uralkodó "tankönyv-tanulást" a modern pedagógiai nézeteken és tudományos követelményeken alapuló "independent study"-nak /önálló tanulmányoknak/ kell felváltania. Ez azt jelenti, hogy a hallgatót ne szakbarbárrá neveljük néhány könyv segítségével, hanem bátorítsuk a könyvtári állományt alapul vevő független és szabad tanulásra, ami által ítélő képessége fejlődik, gondolkozása a problémák felé nyitottá válik. Ezt támasztja alá sok pedagógus és szociológus véleménye is: a felsőoktatás lényege alapvetően meg fog változni. A felsőoktatás fejlődésének valamennyi sajátossága a tanulás egyre rohamosabb individualizálásának irányába hat. A library-college koncepció egyik fő jellegzetessége épp az, hogy a hallgatóknak ezt az önállósulását az egyetem és a könyvtár új formájának alkotóelemévé teszi.

A library-college koncepció két különböző könyvtári alaptípusból indul ki. Shores különbséget tesz a "kutatási" és az "oktatási" könyvtár között. Az előbbinek feladata a tudományos kiadványok teljességre törekvő gyűjtése. Az utóbbi viszont nem a gyarapítást tekinti fő céljának, ezért teljességre sem törekszik. Ennek a könyvtárnak az a feladata, hogy korlátozott, szigorúan megválogatott könyvállományt /a tanulmányokhoz szükséges alapvető munkák/ tegyen a hallgatók számára minél inkább hozzáférhetővé, használhatóvá.

A library-college koncepció kizárólag az oktatási könyvtárakra vonatkozik. Shores elképzelését a koncepció mai követői minden nagyságrendű felsőoktatási intézmény, még a legnagyobb egyetemek számára is megvalósíthatónak tartják. Az elképzelés lényege: a library-college olyan főiskola, amely a központjában elhelyezkedő nagykönyvtár körül terül el.

A központi könyvtárban a könyveket, folyóiratokat, filmeket, mikro- és diafilmeket, hanglemezeket, magnószalagokat, képeket, térképeket, mindenféle audiovizuális segédeszközt és készüléket, vagyis mind a hagyományos gyűjteményeket, mind pedig a programozott oktatás anyagait minden hallgató és oktató egyaránt szabadon használhatja, az állomány-feltárást szolgáló katalógusokkal, bibliográfiákkal stb. együtt. Az ún. "undergraduate learning center"-ben minden hallgató számára biztosítanak egy-egy tanulófülkét, carrelt, ahol rendelkezésére állnak a szükséges oktatógépek, monitorok, fejhallgatók, magnetofonok és a magnószalagra vett ill. programozott oktatás formájában készült előadások, gyakorlatok lehívására szolgáló komputer-kapcsolók. A hallgató maga tárosázhhatja a központilag komputerbe táplált előadásokat, gyakorlatokat, vitákat, kísérleteket és demonstrációkat. Ezek a technikai berendezések lehetővé teszik, hogy a hallgatók az előadásoktól és tanároktól függetlenül, saját érdeklődésüknek megfelelő, a könyvtár állományára támaszkodó tanulmányokat folytassanak. A tananyagot csak az év elején közölt, szándékosan tág tantervek szabják meg.

E koncepció sajátos - a tanulás individualizálásán és automatizálásán túlmenő - tulajdonsága: a tanároknak lehetőségük nyílik a hallgatókkal való egyéni foglalkozásra. Segítséget nyújthatnak a hallgatónak, hogy kidolgozza tanulmányai programját, válasszon magának egy megfelelő szakterületet, és ehhez megtalálja a szükséges tananyagot ill. irodalmat. A tanár egyik legfontosabb feladata éppen az, hogy a hallgatóval együttműködve gondosan kiválasztott tanulmányi és olvasmánytervet állítson össze, az egyes hallgatók igényeinek és érdeklődésének megfelelően. Másik, épp ilyen fontos feladata, hogy gondoskodjék a könyvtárban való tanulás optimális feltételeiről. A jövő tanára, mint ez feladatkörének leírásából is kiderül, többé már nem a hagyományos értelemben vett oktató. Éppen ez a library-college koncepció másik fő ismertető-

jele: a modern tanár, a "konzultáns", a hallgatókat nemcsak szakterületük strukturájával és problémáival ismerteti meg, hanem az irodalom feltárásában, feldolgozásában és kiválasztásában is segítséget nyújt nekik.

A könyvtár növekvő jelentőségének megfelelően a library-college koncepció a tanulás lényeges előfeltételének tekintí a könyvtár szakszerű használatát, s a felsőfokú oktatás egyik legfontosabb céljául tűzi ki a magas foku könyvtári jártasságot. A library-college-ban a hallgató a teljes első félév alatt fele-fele arányban szervezeten tanulja szaktárgyait és a könyvtárhasználatot, a következő félévekben pedig, egészen a záróvizsgáig, a "konzultáns" a hallgatók egyéni szükségleteinek tartalmához és színvonalához igazodva folytatja az oktatást.

Ilyen egyetem vagy könyvtár megvalósításának van-e egyáltalán lehetősége vagy utópiának kell-e tartanunk ezt az önkényes, az egyetemről és a könyvtárról alkotott eddigi elképzelést felborító modellt? Az Egyesült Államokban sok példa arra mutat, hogy megvalósítható. Néhány felsőoktatási intézmény már átalakult library-college-dzsá, így pl. a Jamestown College, az University of California stb.

2.3 Vizsgálatok a jövő egyetemi könyvtáraival kapcsolatban

A jövőkutatás /prognosztika/ napjainkban már kiterjed az emberi tevékenység minden területére, a könyvtárakban folyó munka területén bekövetkező várható változások vizsgálatára is. A prognosztikában alkalmazott módszerek fontosabb csoportjai a következők /16/.

a. Objektív /tendencia/ extrapolációs módszerek. A múltbeli adatokból indulnak ki, a növekedés ütemét jelzik. A matematika és a statisztika módszereit alkalmazzák, grafikusán ábrázolják a fejlődést.

b. Szubjektív vagy szakvéleményező módszerek /intuitív módszerek/. A szakértők jól megválasztott körének becslésére támaszkodnak, s főleg a minőségi összefüggéseket tárják fel.

c. A modellezés: kombinálja a matematikai szimbólumokat, a logikai matematika törvényeit a szakértői véleményezéssel.

A prognosztikus előrejelzések szerint is a könyvtár az egyetem központi intézményévé válik. Kibővül korábbi feladatköre, mivel információ-tárrá, tájékoztatási és oktatási központtá válik /17/. A könyvek, folyóiratok, s egyéb információhordozók /mágnesszalagok, filmek, mikrokártyák, prospektusok, számítógépes programok, disszertációk, kutatási jelentések, preprintek stb./ egy nagy szervezetben alakulnak gyűjteményekké, előre meghatározott munkamegosztás szerint. Az egyetemi könyvtár a maga gyűjteményével szerves része a nemzetközi, országos, vagy területi információs rendszernek.

Jelenlegi ismereteink és a fejlődés irányvonala szerint a jövő könyvtára funkciószerűen három különálló részre tagolódik; oktatási, kutatási, könyvtári feldolgozó részekre.

Az oktatási részben előadótermek, szemináriumi helyiségek, nyelvtudiók, vetítőtermek /az audio-vizuális eszközök termei/ és az egyéni tanulást segítő oktatógépek termei találhatóak.

A kutatási részhez tartoznak az olvasótermek /szabadpolcokon található szakrendben elrendezett anyaggal/, melyekhez csatlakoznak a kutatótermek /munkasztalokkal/. Mindenütt másolóberendezések, leolvasókészülékek, író- és számológépek stb. találhatóak.

Az információkat leggyakrabban tárgyszó rendszerű katalógusokban, vagy gépi indexekben tárják fel a használók számára.

A harmadik funkcionális rész a könyvtári feldolgozást, valamint a dokumentációt szolgálja. Elkülönített terület az előzőktől, magasfokú gépesítéssel.

Az emberi munka mindig meghatározó lesz a könyvtári munkában is, melynek minősége nagyban függ a könyvtári személyzet kvalitásától /18/. A könyvtáros egyre inkább az információ közvetítője lesz, feladata mindinkább az lesz, hogy a közvetlen adatokat a használó részére interpretálja /az adatokat lefordítsa a használó számára érthetően/. Különösen a természettudományos kutatás és a társadalomtudományok területén lesz nagyjelentőségű e tevékenység. E tevékenység ellátásához jól képzett specialistákra lesz szükség, az ő munkájuktól függ majd elsősorban a jövő könyvtárainak működése.

A tájékoztatás korszerű módjai /19/.

A tájékoztatás terén fejlett az együttműködés. Az egymással korszerű híradástechnikai eszközökkel /telex, adatvégállomások

/terminálok/, képtáviró, rádiótelefon, mikrohullámú rádióadás- és vétel stb./ Összekötött könyvtárak a szervezetbe tartozó valamennyi könyvtár rendelkezésére állnak információs szolgáltatásokkal. Az információk tárolására megfelelő memória egységekkel rendelkező, egymással sorba kapcsolt komputerok szolgálnak.

A könyvtár mint információtár teljesen más lesz, mint a korábbi korok könyvtára, - teljesen átalakul. A nagyfokú gépesítettiségen alapuló tevékenység végzéséhez többféle laboratórium, műhelyek, s a gépek karbantartására mechanikai és elektronikai műszereszek, s számítógép-technikai részlegek is kellenek.

A könyvtár új formája alkalmas lesz arra, hogy a képzéshez, kutatómunkához szükséges információhordozókat korszerű színvonalon, gyorsan biztosítsa.

Idézett irodalom

1. Association of University Teachers. The university library. London, A.U.T., 1964. 6.p.
2. Az egyetemi könyvtárak fejlesztési irányelvei /1970-1985/. = Könyvtártudományi Tanulmányok, 1970. Bp. 1971. OKDT. 168-171.p.
3. GELFAND, M.A.: Les bibliothèques universitaires des pays en voie de développement. Paris Unesco, 1968. 13.p.
4. CROSSLEY, C.: Education in literature and library use. Library World, 71. vol. 1969-70. 340-346.p.
5. CRAMER, S.A.: Management for Change in British University Libraries. Libri, 1977, 27, 1, 77.p.
6. MOHOR Jenő: Egyetemi és főiskolai könyvtáraink néhány problémája /az egyetemi és főiskolai könyvtárak 2. országos konferenciájának tükreben/. = Könyvtári Figyelő, 1976, 22, 3, 254.p.
7. Az egyetemi könyvtárak fejlesztési irányelvei /1970-1985/. = Könyvtártudományi Tanulmányok, 1970. Bp. 1971. OKDT. 174-176.p.
8. GSÜRY István: Egyetemi modell - könyvtári modell. = Könyv és könyvtár. VIII/2. Debrecen, 1971. KLTE. 32.p.
9. Library Association. Professional and non-professional duties in libraries. 2nd ed. London, 1974. 25.p.
10. HANKS, Gardner - SCHMIDT, G. James: An alternative model of a profession for librarians. = Coll. Res. Libr. 1975. 36, 3, 175-187.p.
11. COPPIN, Ann: The subject specialist on the academic library staff. = Libri, 1974, 24, 2, 122-128.p.
12. SANDHU, Sarbjit S.: The role of the subject specialist in a university library. = Indian Libr. 1974, 29, 1, 17-22.p.

13. HÉBERGER Károly: A jövő könyvtárai: trendek és prognózisok. Szakirodalmi szemle, Bp. OSZK-KMK, 1977. 67 p.
14. SCHUR, Herbert: Post-graduate science information course in Israel. = Unesco Bulletin for Libraries. 1970, 24, 5, 251-261.p.
15. PINTÉR Márta: Az amerikai "library-college" /könyvtárközpontu felsőoktatás/ koncepciója mint a felsőoktatási reform egyik lehetősége. = Könyvtári Figyelő, 1972, 19, 1, 119-127.p.
16. WALLESHAUSEN Gyula: Jövőkutatás és a könyvtárak jövője. = A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Évkönyve. 1974. Bp. 1975, NPI. 28.p.
17. HÉBERGER Károly: Egyetemi könyvtárak a 2000. évben. A könyvtári és tájékoztatási tevékenység várható fejlődése egyetemink az ezredfordulóig. = Műszaki Egyetemi Könyvtáros, 1975, 12, 2, 10-12.p.
18. EDELMAN, Hendrik: Redefining the academic library. = Library Journal, 1976, 1, 53-56.p.
19. HÉBERGER Károly i.m. 13.p.

Néhány adat a magyar orvosok szakirodalmi
hivatkozásaihoz

A szakemberek hivatkozási szokásainak vizsgálata fontos adatokat szolgáltathat a tájékoztató intézmények, könyvtári hálózatok állományáról, a szakemberek tájékozódó szokásairól, magának a szakirodalomnak az állapotáról, változásairól.

Mint ahogy a hatvanas években a szakirodalmi igények és szükségletek vizsgálata volt az előtérben, úgy vált a hatvanas években egyre gyakoribbá nálunk a szakirodalom belső szerkezetének, témaváltozásainak, hivatkozásainak elemzése.

A jövő könyvtárának feladata, hogy azakszerűen válogassa az irodalmat a felhasználó számára - írja James Baughman /1/ és annak egyik objektív módszere a hivatkozásvizsgálat. Szociológiai tárgy folyóiratok citátumainak vizsgálata alapján megállapítja, hogy:

- 1./ A könyvtárnak a kiszolgált szak teljes szakirodalmát kell lefednie és ez erősen szóródó, differenciált témák esetén, mint amilyen például a szociológia, egyáltalán nem könnyű.
- 2./ A könyvtár állománybeszerzései során feltétlenül figyelembe kell venni, milyen tipusu dokumentumokra hivatkozik a szakirodalom a legtöbbször.
- 3./ Ha a felezési /avulási/ idő 8 évnél kevesebb, kisebb könyvtárnak nem kell sorozatok beszerzésére törekednie.
- 4./ Tekintetbe kell venni a leggyakoribb hivatkozási nyelvet.
- 5./ Meg kell vizsgálni a primér irodalom hivatkozásainak és az indexekben feldolgozott dokumentumoknak az egyezéseit.
- 6./ A rész-szakterületek és a teljes tudományterület irodalma egyaránt szerepel a bázisfolyóiratokban, ezek tehát a teljes szakterület vonatkozásában alkalmasak az alaptájékoztatásra.

Leggyakrabban a hivatkozások számát mérik és az így kapott mennyiségek alapján állítják össze a folyóiratok ranglistáját. A megrendelendő folyóiratok kiválasztásához ez többé-kevésbé alkal-

más módszer, bár akkor igazán megbízható, ha más, például kölcsönzési adatokkal vagy más használati mutatókkal hasonlítjuk össze. A hivatkozás gyakorisága azt mutatja, milyen mértékben járul hozzá a hivatkozott mű a téma továbbfejlesztéséhez - állapítja meg John Martyn /2/. Nem elég azonban csak a hivatkozások számát megállapítani, azokat a folyóiratokban megjelent cikkek számával is arányba kell hozni. Ezt állítja L.M.Raisig /3/. Szerinte a sok rövid cikket közlő folyóiratok "előnybe" kerülnek a kevés hosszabb közleményt tartalmazó folyóiratokkal szemben, ha csak nem alkalmazunk egy indexet, amit akkor nyerünk, ha a hivatkozott cikkek számát elosztjuk a megjelent cikkek számával.

Hasonló kiegészítő index alkalmazását javasolja K.Subramanyam /4/ is. A primer folyóiratok hivatkozásainak számlálása - írja - kedvelt módszer ranglisták összeállítására. Az eredményeket azonban befolyásolják a használat lehetőségei, a források beszerezhetősége, hozzáférhetősége, feltártsága, politikai, nyelvi korlátok, szerzői hírnév.

A hivatkozások száma az állománygyarapításhoz és feltáráshoz ad segítséget. Elemezni kell azonban a hivatkozások minőségét és mozgató rugóit is. Ezen a területen igen sok a szubjektív tényező.

Az objektíven létező információkból - állapítja meg Jiri Vogl /5/ - az adott pillanatban egy-egy szubjektum számára ezeknek csak egy része hozzáférhető. Nyelvi vagy szakmai okokból ezeknek is csak egy része befogadható. Ha nem is minden esetben, ezek a szempontok is számítanak a hivatkozásoknál.

Mi az oka a hivatkozásoknak? Martyn /2/ szerint leggyakrabban a következők: az uttörő elődöknek szóló tisztelet; a saját közlemény hitelének igazolása; módszerek, eszközök azonosítása, a tárgykör szélesebb körű megismerésének elősegítése; a szerző saját munkájának korrekciója; mások munkájának korrekciója; korábbi művek bírálata; igények indokolása; figyelem felhívása készülő munkákra vagy kevésbé ismert művekre; adatok, tények hitelesítése; valamely elméletet, gondolatot tárgyaló eredeti közlemény azonosítása, a felfedezőjéről elnevezett jelenséget, fogalmat leíró eredeti közlemény azonosítása, mások munkájának vitatása, mások elsőbbségi jogának elvitatása.

Ezek nagy része még mindig tartalmi, objektív, melléjük számos egészen személyes, szubjektív indok is sorakozik fel.

É. K-F. Vatter /6/ szerint például döntő kérdés a hivatkozások kontextusa, jellege. Vannak 1/ tekintélyi, 2/ konstruktív, 3/ informatív, 4/ kritikai, 5/ negatív hivatkozások.

A.Kitajgorodszkij /7/ azon a véleményen van, hogy a hivatkozások száma mindig kevesebb annál, amennyi lehetne, sőt kevesebb annál is, mint ezt a szigorú tudósi lelkiismeret megkívánná. A távolálló, például külföldi tudós hivatkozása értékesebb, mint a személyes ismerősé. Meggondolandó, nem kellene-e figyelmen kívül hagyni a tanítványok, beosztottak idézését és az önidézést. Ha két szerzőre azonos számú idézet jut, de az egyik ugyanazt kevesebb művével érte el, akkor hatása nagyobb volt a tudományra. Tapasztalata: minél több a társ szerző, annál kevesebben idézik a cikket. A magyarázat kézenfekvő - írja - hat-hétszeres tanulmányban aligha van eredeti gondolat. A legjobb munkák egy szerző neve alatt jelennek meg.

A hivatkozáselemzések a tudomány alakulásának mérésére /"hivatkozásláncok" alapján/, sőt egyes tudós életpályák nyomon követésére is használják. J. és S.Cole /8/ tudományszociológiai vizsgálatai szerint a tudományok /pl. a fizika/ fejlődését tudósok kis csoportja biztosítja, nem pedig "megdöbbentően közepeszerű" szakemberek tömege - és ezt az állításukat a szakirodalmi hivatkozásokkal bizonyítják. A hivatkozások alapján vizsgálták ezt a társadalmi folyamatot, amelyben a tudós egyéni értékelése végbe megy. Azt akarták kideríteni, miért emelkednek egyesek gyorsan tudományos rangra, mások meg nem - és ehhez egyszerű hivatkozási kapcsolatokat használtak fel.

Hozzá kell mindehhez tennünk: nem ritka eset a rivális kutató publikációs adatainak elhallgatása sem. De oka a hivatkozásoknak az is, hogy a tudományos-szakmai közlemények végén szinte kötelesség hivatkozni; kialakult a hivatkozások elvárt mennyisége is; folyóíráshoz kevesebb, könyvhöz több, disszertációhoz még több hivatkozás "kivántatik meg".

A nem-nyomtatott disszertációkban gyakran visszaélnek a munka nem-publikus voltával és olyan műveket is idéznek, amelyeknek gondolatait nem használták fel.

A magyar orvosok szakirodalmi tájékozottságát igénykutatásokkal már többször megpróbáltuk felmérni. Most objektív hivatkozás-vizsgálattal kíséreltük meg ugyanazt. Vizsgálatunkkal az általuk felhasznált dokumentumok rangsorát is meg akartuk állapítani.

Vizsgálatunkat az Orvosi Hetilap 1975. évfolyamán végeztük.

Az Orvosi Hetilap általános orvosi folyóirat, helyt ad minden szakágazat elméleti vagy gyakorlati tartalmú közleményének. Évente 52-szer jelenik meg. Feltételeztük, hogy egy teljes évfolyam hivatkozásvizsgálata megmutatja, miből tájékozódnak orvosaink és megállapíthatjuk, vajon reprezentálják-e az általuk idézett dokumentumok a világirodalmat.

Az Orvosi Hetilap említett évfolyamában megjelent cikkek rejtett bibliográfiáit dolgoztuk fel, a feldolgozásból kihagytuk az orvostörténelmi jellegű cikkeket. Összesen 348 cikket dolgoztunk fel, ezekben 8514 citátum volt. A nagy mennyiség miatt a hivatkozások kigyűjtését könyvtárosképző szaktanfolyamunk 51 hallgatójára bíztuk, akik egy-egy szám rejtett bibliográfiáit cédulákra gyűjtötték, feltüntetve a közlemény címét, majd egyenként az idézett szerzőket és az idézett dokumentumok címét és megjelenési adatait. A bibliográfiai ill. idézési gyakorlatnak számító gyűjtési munka egy-egy hallgató számára 150-nél több cédula megírását jelentette. Munkájuk pontossága lehetővé teszi a hiteles értékelést.

A cédulákat a következőképpen csoportosítottuk: 1/ a dokumentumok címe szerint, 2/ típusa szerint, 3/ típusonként előfordulási gyakoriságuk szerint, 4/ a megjelenés éve szerint, 5/ a leggyakrabban idézett szerzők neve szerint, 6/ hazai és külföldi közlemények szerint, 7/ a közlemények nyelve szerint. Az így nyert táblázatok és grafikonok adatai közelebb visznek kitűzött célmunkához.

1975-ben az Orvosi Hetilapban	
magyar folyóiratot idéztek	1329 esetben
külföldi folyóiratot	6035 "
magyar könyvet és egyéb dokumentumot	446 "
külföldi könyvet és egyéb dokumentumot	704 "
Összesen	8514 esetben.

Egy-egy közleményre összesen 24 hivatkozás jut, ami jóval több a nemzetközi /14-15-ös/ átlagnál. Ez önmagában még nem pozitív adat, az idézetek száma valójában minőségüktől nem független értékmérő. Sajnos, a hivatkozott cikkek vizsgálatát nem tudtuk elvégezni, mivel az Orvosi Hetilap az idézett folyóiratcikkek címét nem közli, csak a forrásokat /a folyóiratok címét/ jelöli meg.

-.-.-

Eldöntött dolog, hogy a mindennapi szakmai tájékozódás legfontosabb eszköze a folyóirat. Ezt az Orvosi Hetilap citátumok is igazolják: az összes hivatkozás 86 %-a jut folyóiraatra. A folyóiratok vizsgálatát éppen fontosságuk miatt igyekeztünk sokoldalúan elvégezni. De nézzük meg először a ritkábban citált művek megoszlását.

Az egyéb /nemfolyóirat/ típusok az idézetek tükrében

A folyóiratok után a legtöbbször idézett kiadványtípus a könyv /697 hivatkozás/, majd a kongresszusi előadás /186 hivatkozás/, a kézirat /jelentések, szabályzatok, módszertani útmutatók stb. - 71 hivatkozás/, disszertációk /43 hivatkozás/.

1. táblázat

A hivatkozott dokumentumtípusok rangsora

rang-sor	külföldi dokumentum	idézet	rang-sor	magyar dokumentum	idézet
1.	monográfia	364	1.	kongresszusi kiadvány	92
2.	kongresszusi kiadvány	94	2.	monográfia	45
3.	bázisml	78	3.	tankönyv	57
4.	kézikönyv	49	4.	kézirat	40
5.	kézirat	31	5.	disszertáció	38
6.	periodikaszertü kiadvány	19	6.	kézikönyv	30
7.	tankönyv	14	7.	szóbeli /levélbeli/ közlés	28
8.	report	13	8.	bázisml	23
9.	segédkönyv	10	9.	évkönyv	18
10.	atlasz	9	10.	periodika	16
11.	évkönyv	7	11.	report	13
12.	intézeti kiadvány	7	12.	segédkönyv	11
13.	disszertáció	5			
	azonosíthatatlan adat	4			35
Összesen:		704			446

A külföldi és a magyar dokumentumok típusai különbözőképpen oszlanak meg az idézetek között. A fő típusokban azonban /első helyen a folyóirat, a másodikon a könyv, a harmadikon a többi dokumentum/ az idézetek rangsora megegyezik.

A típusok sokfélesége /15-féle forrás a folyóiratokkal együtt/ kielégítő és az egyes típusokon belül is gazdag a választék. A monográfiákhoz egyes szervek, szervrendszerek, betegséges csoportok, kutatási módszerek "probléma- ill. tématanulmányait", a bázisművekhez valódi szakágazati standardkönyveket soroltunk. A segédkönyvek vizsgálatunkban nem csak a szokványos lexikonokat és enciklopédiákat, szótárakat jelentik, hanem az orvostudományi tájékoztatásra jellemző terminológiai gyűjteményeket, pharmacopeiákat is. A kézikönyvek csoportjában megvannak a klasszikus típusok /Handbuch, Handbook, Manual, Textbook, Rukovodstvo stb./, ugyanígy képviselve van szinte valamennyi periodika-szerű kiadvány /Fortschritte, Advances, Progresses, Modern Trends, Aktualnue problemi, Trudü ... stb./.

Primér szakirodalmi /folyóirat/ hivatkozásokat ugyan nem reális disszertációk hivatkozásaival összemérni, mégis érdemes egy pillantást vetnünk Frey Tamásné 9. táblázatára, amelyet a Budapesti Műszaki Egyetem vegyészmérnöki doktori disszertációinak hivatkozási rangsoráról készített. A már természetesen tekinthető folyóirat, könyv rangsoron kívül a magyar szerzők itt is az első helyek egyikén idézik a kongresszusi kiadványokat. Az eltérés természetes a vállalati irodalom, szabadalom, szabvány-idézés eseteiben /az orvosi idézetek között sokkal kevesebb/.

Összegezve: a könyvek az összes idézetnek még a tizedét sem teszik ki, de még így is fontos dokumentumtípust képviselnek. Növekszik a kongresszusi kiadványok felhasználása. Közlemények megírásánál gyakran támaszkodnak standard művekre, bázisművekre és - a magyar források közül feltűnően sok - tankönyvre /a rangsor 3. helye/.

Vizsgálatunk még feltételezésünkénél is jobban aláhúzza a folyóiratok fontosságát. A műszaki dokumentumok állományának a szerkezete más, mint az orvosiaké, mégis érdemes az adatokat összevetni: külföldi műszaki disszertációnál az idézetek 73,83 %-a, hazai disszertációnál 69,5 %, az Orvosi Hetilap szerzőinél az idézetek 86 %-a jut folyóiratokra.

A magyar és a külföldi dokumenttípusok sorrendjének értékelésekor figyelembe kell vennünk a hozzáférhetőséget vagy még inkább: mi az, ami különösebb utánajárás nélkül "kéznél van". Külföldi kézirat, report, disszertáció alig van a magyar orvosi könyvtárakban. Ezért külön a magyar és külön a külföldi dokumenttípusok idézetszámait ábrán nem mutatjuk be. Összesített adataik azonban már mutatják az orvosi tájékozódásban használatos dokumentumtípusok tényleges fontossági sorrendjét. /L. a 2. táblázatot és az 1. ábrát./

Az Orvosi Hetilap rejtett bibliográfiáiban sok a csak utánjárással kideríthető utalás. De szép számmal akadnak köztük teljesen kideríthetetlen is: 39, ezek közül 35 magyar dokumentum. Ezek pedig minden valószínűség szerint a szerzők kezében voltak, bibliográfiai kultúrájuk még mindig hagy kívánnivalókat.

A nemfolyóirat közlemények hivatkozásainak éve

Általános tapasztalat, hogy az idézetek a közlemény megjelenése előtti 2-3. évből kezdenek felfutni és legnagyobb részük a közlemény megjelenése előtti 10 évre jut. Nagy vonásokban vizsgálatunkban is ez volt a helyzet, de ha az adatokat jobban elemezzük, különbségeket találunk a hivatkozott magyar és külföldi dokumentumok között.

Mint ahogy a 3. táblázaton látható, a külföldi nemfolyóiratokra történő hivatkozások már a megjelenés előtt 2. évből elég magas értékeket mutatnak és a 4. évből, 1971-ből a legtöbb az idézet. /L. a 2. ábrát./ A publikálás előtti 10 évre jut az összes hivatkozás 71 %-a, ekkor indul meg a fokozatos csökkenés, de a régi /néha több száz év előtti/ dokumentumokra is elég gyakran hivatkoznak. Esetünkben 11 a nem e századi műre való hivatkozás, az első 1671-ből való /Miscellanea curiosa medicophysica Academiae Naturae Curiosorum/. Az 1856-1926 közötti időszak hivatkozásai közül három tankönyv, egy kézikönyv, egy kongresszusi kiadvány, a többi - és ez meglepő - monográfia. Egy klasszikus mű is van közöttük: Virchow, R.: Die krankhaften Geschwülste /Berlin, 1867/ c. műve.

17, legalább ötven éves idézett mű közül a 300 évvel azelőtti latin nyelvű, van köztük három angol, két francia, az összes többi német.

A magyar nemfolyóírat közleményeknél a hivatkozott művek leg többje csak egy évvel előzi meg a közlemény megjelenésének időpontját. /L. a 4. táblázatot./ Számuk ettől kezdve csökken. A megjelenés előtti 10 évre jut az összes hivatkozás 78 %-a, 7 %-kal több, mint a külföldiekre. Ennek oka a hozzáférhetőségen kívül nyilván az is, hogy anyanyelven olvasnak a legkönnyebben. /L. a 3. ábrát./

A magyar orvosi irodalom e század előtti kiadványaira csak egy esetben, 1945 előttire 11 esetben hivatkoztak, közülük kettő bázismű, egy egyetemi kiadvány, a többi monográfia. A hivatkozások mind arra szolgálnak, hogy az azonos gondolatot tárgyaló régi közleménnyel azonosítsák a friss közlemény mondanivalóját.

A külföldi nemfolyóírat idézetek nyelvi megoszlása
/néhány dokumentum többnyelvű/

angol	német	francia	orosz	olasz	port.	hol-land	csseh	spanyol	román	norvég
381	174	14	12	2	2	2	2	1	1	1

Csak az angol és a német könyvekre való hivatkozás érdemel említést. Az összes hivatkozásból 64 % angol, 29 % német műre jut. A fontossági sorrend /angol, német, francia, orosz, egyéb nyelvek/ megegyezik az ismert és az igénykutatásokkal is alátámasztott sorrenddel, de itt még jobban kidomborodik az angol nyelv előtérbe kerülése és a német után gyorsabb a csökkenés, mint eddigi tapasztalataink szerint volt. A nyelvek választéka 11, ez nem kevés akkor sem, ha sok nyelvet csak 1-1 mű képvisel.

A tájékoztató könyvtárost biztosan érdekli, melyek a leggyakrabban idézett külföldi orvosi könyvek:

1. Pathology, Ed. by W.A.D. Anderson.
St.Louis. 1966... 1971. Mosby.
1439...1862 p. | 7 idézet | különböző
szerzőktől |
|---|----------|-------------------------|

2. Textbook of Pediatrics. Ed. by W.E. Nelson, V.C. Vaughan etc. Philadelphia - London - Toronto. 1969...1973. Saunders. 1589 ... 2115 p.	6 idézet	különböző szerzőktől
3. Leiber, B. - Olbrich, G.: Die klinischen Syndrome. München - Berlin - Wien, 1963 ... 1973. Urban u. Schwarzenberg. 970 ... 975 p.	6 idézet	különböző szerzőktől
4. Endoskopische Polypektomie im Gastrointestinal-Trakt. Stuttgart, 1973. Thieme.	6 idézet	ugyanaz a szerző
5. The metabolic basis of inherited disease. Ed. by J.B. Stanbury, J.B. Wyngaarden, etc. New York - Toronto, 1966 ... 1972. McGraw-Hill. 1434 ... 1862 p.	5 idézet	különböző szerzők
6. The endocrine function of human testis. Ed. V.T.H. James, - M. Serio, - L. Martini. Vol. 2. New York - London, 1974. Acad. Press. 590 p.	5 idézet	ugyanaz a szerző
7. The liver by 34 authors. Ed. Edward A. Gall, - F.K. Mostofi. Baltimore, 1973, Williams a. Wilkins. 525 p. /Monographs in pathology. No.13./	5 idézet	ugyanaz a szerző
8. Fanconi, G. - Wallgren, A.: Lehrbuch der Pädiatrie. Basel - Stuttgart, 1972. Schwabe. 1239 p.	4 idézet	különböző szerzők

A három legtöbbet idézett magyar könyv ill. periodika:

Az orvostudomány aktuális problémái	16 idézet	különböző szerzőktől
Magyar Imre - Petrányi Győző: A belgyógyászat alapvonalai. Bp. 1965-1974.	7 idézet	különböző szerzőktől
Petényi Géza: Gyermekgyógyászat Bp. 1961-1971. Medicina	6 idézet	több szerzőtől

Általában megfigyelhető, hogy a nemfolyóirat jellegű szerzős művek hivatkozásainál nagy a szóródás. A több mint 600 ilyen műből csak kettő kapott 7-7 szavazatot és csak 15 azoknak a szerzőknek a száma akik legalább 4 szavazatot értek el, némelykor ezekre csak egy-egy szerző hivatkozott többször. Leginkább patológiai és gyermekgyógyászati művekre hivatkoztak.

A folyóiratok az Orvosi Hetilap hivatkozásaiban

Az Orvosi Hetilap 1975. évfolyamának 8514 hivatkozásából 7364 a folyóirat citátum, ebből 6035 a külföldi, 1329 a magyar folyóirat-hivatkozás.

A folyóiratoikkak átlagos idézeteinek száma 21, ez is több a nemzetközi átlagnál.

A hivatkozásokat két részre osztva elemeztük, aszerint, hogy magyar vagy külföldi folyóiratoikról volt szó. A külföldi folyóiratoikkak átlagos hivatkozási száma 17, ez már közel áll a nemzetközi átlaghoz.

Összesen 948 különböző külföldi folyóiratot citáltak. Ha ezt a Magyarországon található mintegy 1600 féle külföldi folyóiratoikkal egybevetjük, azt látjuk, hogy csak egy folyóirat egy évfolyamában annyi folyóiratot használtak fel, mint amennyi a teljes kurrens volumen 59 %-a. Készakarva nem úgy fogalmazunk, hogy a meglévő folyóiratállomány 59 %-át idézik. Sok ti. a régi, már megszűnt, ma nem járó vagy más néven szereplő folyóirat köztük.

Az idézett 948 folyóirat közül 477-re csak egyetlen egyszer hivatkoztak, 330-ra 2-9 közötti alkalommal, azaz 807 azoknak a folyóiratoknak a száma, amelyeket 10-nél ritkábban citáltak. Ezeknek egy része szűkebb témakör közleményét tartalmazta, de lehet másodkézből vett idézet vagy saját tulajdonban levő folyóirat-szám is.

141 azoknak a folyóiratoknak a száma, amelyeket 10-szer vagy 10-nél többször idéztek. Ezeket tekintjük elemzésünk kulcsfolyóiratainak.

Érdemes szemügyre vennünk ezeket a folyóiratokat. /L. az 5. táblázatot./

A leggyakrabban idézett folyóirat a Lancet /sok világanglistán elsőkelő helyet foglal el/, de a 2-10. helyet elfoglaló többi folyóirat is meggyezik a világindexelő és referáló folyóiratok leggyakrabban feldolgozott folyóirataival. Az első 10 folyóirat közül csak egy a német, az összes többi angol. Öt általános orvosi folyóirat, egy a vérkeringéssel, egy szülészet-nőgyógyászattal foglalkozik, a többi három gyermekgyógyászati. Az utóbbi négy elsőkelő helyezéséből/az idézett könyveket is hozzá számítva/ talán

nem irreális arra következtetnünk, hogy a perinatális témák nálunk egyre több szerzőre találunk, az Orvosi Hetilap 1975. évi publikációinak is egy ötöde szülészeti-nőgyógyászati tematikájú.

A 10-nél többször idézett 141 folyóirat nyelvi megoszlása: angol: 115, német: 31, francia: 7. A folyóiratok közül 6 többnyelvű. Az angol túlsúly /92 %/ egészen nyilvánvaló.

A legtöbbször idézett folyóiratok listáját egybevetettük a MEDINFORM folyóiratranglistán legfontosabbnak tartott másfélszer folyóirattal. Mindössze 24 nem szerepel közülük ezen a listán, ezek három kivételével angol nyelvűek. A MEDINFORM lista a nem egységes módszerekkel készült jegyzékek típusa /4 ország különböző módszerekkel összeállított jegyzékei alapján készült/. Aláhúzta azt a feltételezésünket, hogy az Orvosi Hetilap által idézett folyóiratok nagy része a világirodalom legfontosabb folyóiratai közül való.

Az Index Medicus, az Excerpta Medica és a Current Contents által feldolgozott folyóiratok listáival is egybevetettük a legalább három alkalommal hivatkozott folyóiratokat. A világindexelő és referáló lapok a 351 legalább háromszor említett folyóirat 92 %-át feldolgozzák. Ez jó arány.

A 948 külföldi folyóirat közül

az Index Medicus	601-et indexel
a Current Contents	475-öt
az Excerpta Medica	584-et dolgoz fel.

Az Orvosi Hetilap által 10-nél gyakrabban idézett folyóiratokat egy kivételével mind a három orgánus feldolgozza. 268 folyóiratot egyik sem. Ezeknek a nyelvi megoszlása a következő:

angol	131	/japán, török, indiai, afrikai, stb./
német	75	
francia	27	
olasz	18	
osch	5	
holland	4	
orosz	3	
román	2	
lengyel	1	
spanyol	1	
portugál	1	
	268	

Némelyik folyóirat régi évfolyamát idézik az Orvosi Hetilap szerzői, ezért nem találhatók meg a későbbi referáló-indexelő lapokban /1. az idézetek év szerinti megoszlásáról szóló részt/.

Ha az Orvosi Hetilap által idézett összes, 948 külföldi folyóirat címét egybevetjük a három világindexelő- ill. referáló lap által feldolgozottakkal, 71,7 %-os egyezést találunk.

Köztudomásu, hogy egy-egy közlemény sok citátuma csak néhány folyóirathoz kerül ki, míg a többi sok folyóirat vagy más dokumentum között szóródik. /L. a 7. táblázatot./ Vizsgálatunkban is ez a tapasztalat. A 6035 hivatkozás közül 1879 azoknak a száma, amelyek egy-egy folyóiraatra hivatkoztak, ha ezt összeadjuk, kiderül, hogy az összes hivatkozás 31 %-a mindössze 25 folyóirathoz való /4. ábra./ Minél több folyóirat között oszlik meg a hivatkozások száma, annál kevésbé lehet törvényszerűséget találni, annál több köztük az egyedi eset, a szerző véletlenül bukkant adatra, már régóta saját tulajdonában levő könyv részletére, egyes folyóiratfüzetekre, különlenyomatra hivatkozott stb.

71 a magyar folyóirat-hivatkozások száma, egy-egy közleményre 3,5 idézet jut, ami mélyen a nemzetközi átlag alatt van. /L. a 6. táblázatot./ Érdemes volna külön megvizsgálni, milyen, a témához tartozó folyóiratcikket lehetett volna idézni, mégsem hivatkoztak rá /a magyar folyóirat még hozzá kéznél is van/. Ha azonban az idézett folyóiratok teljes listáját vesszük szemügyre, azt látjuk, hogy minden magyar folyóiratot kézbe vettek az Orvosi Hetilap szerzői. A legtöbb hivatkozás: 644, azaz az összes hivatkozás 48 %-a az Orvosi Hetilapra jut. Ez egy fajta "önidézés", de legfőbb oka biztosan az, hogy az Orvosi Hetilap nem csak általános folyóirat és hazai vezető orvosi lap, hanem egyúttal a legtöbb példányban megjelenő folyóirat is. A második legtöbbet idézett folyóirat a Magyar Sebészet /8 %/. Sok régi, már rég megszűnt folyóiraatra is hivatkoztak.

A folyóirathivatkozások év szerinti megoszlása

A könyvekkel ellentétben a magyar és a külföldi folyóiratokra hivatkozás legtöbbször ugyanarra az évre: 1973-ra esik, ez a hivatkozó cikk megjelenése előtti második év. Ez az adat is azt mutatja, hogy folyóiratokhoz elég gyorsan jutnak hozzá a szerzők. A közle-

mények megjelenése előtti 10 évre jut a citátumok 66 %-a külföldi /L. a 8. táblázatot./ 70 %-a pedig magyar folyóíratra való hivatkozás esetén. /L. a 9. táblázatot./ Nemfolyóírat jellegű dokumentumnál ez az arány 71 % és 78 % volt.

Folyóiratoknál többször hivatkoztak régi adatra, mint könyvnél: külföldi nem e századi folyóíratra 37, magyarra 6 esetben. Ha ezt egybevetjük a nemfolyóiratoknál kapott adatokkal: külföldi könyvre 12, magyarra 1 esetben hivatkoztak /nem e századira/, azt kell mondanunk: ezek az adatok nem igazolják, hogy a könyvek lassabban avulnának a folyóiratoknál.

Az időbeli megoszlás görbéi /5. és 6. ábra/ sokkal kiegyenlítettebbek, mint a nemfolyóiratok ábrái, a esükkedés is egyenletesebb és kevesebb a kimaradó év. Az értékelésnél azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a folyóiratoknál sokkal nagyobb abszolút számokról van szó.

Az Orvosi Hetilap 1975. évi cikkeinek és a hivatkozott folyóiratoknak szakágazati, témaköri megoszlása

Megvizsgáltuk, hogyan oszlanak meg a cikkek téma szerint és mennyire egyeznek ezek a témák az idézett folyóiratok tematikájával /az utóbbit a folyóiratok címéből is ki lehet következtetni - leszámítva természetesen az általános folyóiratokat/.

Először azonban néhány mondatban tisztázunk néhány fogalmat: Az általános orvosi folyóiratok közé soroltuk azokat, amelyek az orvostudomány bármely szakterületéről publikálnak, az orvostudomány egészét, elméletét, gyakorlatát, a medicina klinikai és nemklinikai szakágazatait felölelik. Az általános belgyógyászati folyóiratok közé azokat számítottuk, amelyek a belső szervek és rendszerek konzervatív gyógyászatával foglalkoznak /pl. az emésztőszervekkel, szív- és nyirokrendszerrel, légzőszervekkel, stb. foglalkozó cikkeket is tartalmaznak/. Az általános sebészeti folyóiratokhoz azokat soroltuk, amelyek címükben szervre, rendszerre nem utalnak, de valamennyi műtési terápiairól, a sebészet általános kérdéseiről közölnek cikkeket.

A legtöbb idézet általános orvosi folyóíratra jut, az összes idézet 12 %-át adja /L. a 10. táblázatot/. Ezután következnek a

csecsemő- és gyermekgyógyászattal foglalkozó közlemények /8 %/
és az általános sebészetiek /7 %/, majd a szülészeti-nőgyógyá-
szati cikkek /5 %/. A közlemények sorrendje egy-két kivétellel
a folyóiratok sorrendjét is jelenti. A négy orvostudományi alap-
szak /belgyógyászat, sebészet, szülészet, gyermekgyógyászat/
folyóiratai itt is vezetnek. Ha a részletes és általános bel-
gyógyászati és sebészeti folyóiratokat valamint a gyermekgyógyá-
szat minden ágával foglalkozókat összevesszük, a következőket
látjuk:

26 belgyógyászati /emésztőszervi, szív- érrendszeri, légzőszerv- rendszeri stb./ folyóirat	708 /11 %/ idézetet kapott	
21 sebészeti /nyak-, tüdő, mell- kasebészet stb./	516 /8 %/	- " -
14 gyermekgyógyászati /gyermek- gyógyászati, gyermekiégse- bészeti stb./ folyóirat	492 /8 %/	- " -

Csaknem minden szakágazat folyóirata szerepel a citátumok
közt. A 9. helyen vannak a más tudományok és a 11. helyen az
alkalmazott természettudományok folyóiratai. A betegségi statisztikában
előkelő helyen levő kardiológiai és onkológiai betegségek
folyóiratai itt is a lista élén vannak: az 5. és a 7. helyen.

A közlemények témaköreit bemutató 11. táblázat szerint ezek
a témák elég egyenletesen oszlanak meg, nincsenek kiugró külön-
ségek. De az onkológiai közlemények itt is az 1-2. helyen, a
kardiológiaiak pedig a 6. helyen vannak.

15 évvel ezelőtt végzett igénykutatásunk válaszóla szerint
az Orvosi Hetilap nem felelt meg rendeltetésének, mert különböző
szerkesztési és személyi okokból több helyet adott a kísérletes
cikkeknek, mint a klinikaiknak. Mostani vizsgálataunk ezt a
panaszt nem igazolta. Az Orvosi Hetilap mint általános orvosi
folyóirat az orvostudománynak valóban az egészét képviseli, el-
méleti cikkeket éppugy közöl mint klinikaikat, kísérletieket
vagy szervezési közleményeket, mégpedig a betegségek előfordulá-
si gyakoriságának, a problémák fontosságának megfelelő arányban.

Az Orvosi Hetilap 1975. évfolyamának hivatkozási vizsgálata
alapján megállapítható, hogy a benne publikált mintegy 400 szerző
információi egy részét olyan dokumentumokból szerezte, amelyeknek
66-78 %-át a világindexelő ill. referáló orgánukok feldolgozzák.

Ezeket a dokumentumokat ezért informatív forrásoknak kell tekintenünk. A folyóiratok 80-90 %-a ma is élő folyóirat, a leggyakrabban idézett 140-et a számunkra legfontosabb három szakterület kiadvány /Index Medicus, Excerpta Medica, Current Contents/ egyidejűleg feldolgozza. A vizsgálatnak mintegy melléktermékeként kiderült, hogy a magyar orvosi-biológiai folyóiratoknak több mint a felét /41-et/ ezek a referáló-indexelő orgánusok az általuk feldolgozendó folyóiratok listáján szerepeltetik.

Az Orvosi Hetilap valamennyi orvosi szakágazat művelője számára fontos folyóirat. Nemcsak a folyóiratok széles körére hivatkoznak a szerzői /vizsgált évünkben 948 külföldi, 71 magyar folyóiraatra/, hanem az egyéb dokumentumok széles körére is /15-féle forrástípus/.

Az orvostudományi szakirodalom avulási ideje a vizsgálat szerint is 7-8 év /más vizsgálatok és a szakirodalom szerint is ennyi/.

Az idézetek tartalmi "minőségét" nem tudtuk megvizsgálni, mert az Orvosi Hetilap rejtett bibliográfiáiban csak folyóiratcímeket ad meg, a közlemények címét nem. A formai minőség sok kívánnivalót hagy hátra /nem kevés esetben az adatok azonosíthatatlanok/. A szerzők 80 %-a idézi önmagát. A régi dokumentumok megőrzésére /történeti könyvtárban, tároló könyvtárakban/ feltétlenül szükség van. Előfordul több százéves műre való hivatkozás is, főként első kísérletre, felfedezésre, klasszikus szerzőre vagy műre.

A magyar orvosok világirodalmi tájékozottsága vizsgálatunk alapján nem látszik rossznak. Ténylegesen modern, világszintű tájékozottságuk mértékét akkor tudnánk pontosan kideríteni, ha adatainkat legalább egy külföldi általános orvosi hetilap azonos évfolyamának a hivatkozásaival hasonlitanánk össze.

Vizsgálatunk alátámasztja azt a köztudott ténnyt, hogy a kutatás, a gyakorlat, a publikálás számára a legfontosabb információforrás a folyóirat.

2. táblázat

A hivatkozott dokumentípusok rangsora

rangsor	dokumentumtípus	idézetszám
1.	monográfia	409
2.	kongresszusi kiadvány	186
3.	bázis /standard/ mű	101
4.	kézikönyv	79
5-6.	kézirat	71
	tankönyv	71
7.	disszertáció	43
8.	periodika	35
9.	személyes közlés	28
10.	report	26
11.	évkönyv	25
12.	segédkönyv	21
13.	atlasz	9
14.	intézeti kiadvány	7
Összesen		1111

3. táblázat

A nemfolyóirat irodalmi megjelenési év szerinti megoszlása⁺
/külföldiek/

év	id. szám	év	id. szám	év	id. szám	év	id. szám	év	id. szám
1975	3	1949	4	1923	1	1897		1871	1
1974	35	1948	1	1922	1	1896		1870	
1973	44	1947	4	1921		1895		1869	
1972	59	1946		1920		1894		1868	
1971	71	1945	1	1919		1893	1	1867	1
1970	36	1944		1918		1892		1866	
1969	49	1943		1917		1891		1865	
1968	33	1942	1	1916		1890		1864	
1967	19	1941		1915		1889	1	1863	
1966	28	1940		1914		1888		1862	
1965	23	1939	1	1913		1887		1861	1
1964	22	1938		1912		1886		1860	
1963	17	1937		1911		1885		1859	
1962	15	1936		1910		1884		1858	
1961	7	1935		1909		1883		1857	
1960	11	1934		1908		1882	1	1856	1
1959	11	1933	1	1907	1	1881			
1958	10	1932		1906		1880			
1957	7	1931	1	1905		1879			
1956	5	1930	1	1904		1878			
1955	10	1929		1903		1877			
1954	7	1928	1	1902		1876	1		
1953	3	1927	1	1901		1875			
1952	5	1926	1	1900		1874	1		
1951	3	1925		1899	1	1873			
1950		1924	1	1898		1872	1		

1671 1

összesen

557

⁺ a kéziratok, riportok és disszertációk nélkül

4. táblázat

Magyar nemfolyóirat idézetek megjelenési év szerinti megoszlása

év	id. szám	év	id. szám	év	id. szám	év	id. szám	év	id. szám
1975	1	1943		1911		1878	1		
1974	65	1942	1	1910					
1973	56	1941		1909					
1972	40	1940		1908					
1971	40	1939		1907					
1970	19	1938		1906					
1969	19	1937	1	1905	1				
1968	25	1936		1904					
1967	28	1935	1	1903					
1966	17	1934		1902					
1965	15	1933		1901					
1964	15	1932		1900					
1963	4	1931	1	1899					
1962	9	1930	1	1898					
1961	9	1929		1897					
1960	9	1928		1896					
1959	9	1927		1895					
1958	4	1926		1894					
1957	2	1925		1893					
1956	2	1924		1892					
1955	2	1923		1891					
1954		1922	1	1890					
1953	1	1921		1889					
1952	1	1920		1888					
1951	1	1919		1887					
1950	2	1918		1886					
1949	1	1917		1885					
1948		1916		1884					
1947	1	1915		1883					
1946	1	1914	1	1882					
1945	2	1913		1881					
1944	2	1912		1880					
				1879					

összesen 411

5. táblázat

Az Orvosi Hetilap 1975. évében leggyakrabban idézett külföldi folyóiratok

sor- szám	OH-rang- lista helye	a Medin- form lis- tán nincs	A folyóirat neve	idézet-szám
1.	1.		Lancet /London/	312
2.	2.		British Medical Journal /London/	188
3.	3.		New England Journal of Medicine /Boston/	138
4.	4.		Journal of the American Medical Association /Chicago/	135
5.	5.		Pediatrics /Springfield/	115
6.	6-7.		Deutsche Medizinische Wochenschrift /Stuttgart/	91
7.	6-7.		American Journal of Obstetrics and Gynecology /StLouis/	91
8.	8.		Journal of Pediatrics /StLouis/	87
9.	9.		Circulation /New York/	84
10.	10.		American Journal of Diseases of Children /Chicago/	73
11.	11-12.	Ø	Annals of Surgery /Philadelphia/	69
12.	11-12.		Annals of Internal Medicine /Philadelphia/	69
13.	13.	Ø	American Heart Journal /StLouis/	68
14.	14.		Cancer /Philadelphia/	67
15.	15-16.		American Journal of Medicine /New York/	60
16.	15-16.		Archives of Surgery /Chicago/	60
17.	17.		Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism /Philadelphia/	58
18.	18.		Surgery, Gynecology and Obstetrics /Chicago/	54
19.	19-20.		Nature /London/	51
20.	19-20.		Schweizerische Medizinische Wochenschrift /Basel/	51
21.	21.		American Journal of Surgery /New York/	50
22.	22.		Journal of Clinical Investigation /Boston/	49
23.	23.		Münchener Medizinische Wochenschrift	48
24.	24-25.		Archives of Disease in Childhood /London/	47
25.	24-25.		Gastroenterology /Baltimore/	47
26.	26.		American Journal of Cardiology /New York/	46
27.	27.		British Heart Journal /London/	45
28.	28.		Archives of Internal Medicine /Chicago/	44
29.	29.		Surgery /StLouis/	43

sor- szám	OH-rang- lista helye	a Medin- form lis- tán nincs	a folyóirat neve	idézet-szám
30.	30-32.		Science /Washington/	37
31.	30-32.		Acta Paediatrica Scandinavica /Stock- holm/	37
32.	30-32.		Acta Medica Scandinavica /Stockholm/	37
33.	33-34.		Clinica Chimica Acta /Amsterdam/	36.
34.	33-34.		Zentralblatt für Chirurgie /Leipzig/	36
35.	35.	Ø	Archives of Pathology /Chicago/	34
36.	36.		Journal of Urology /Baltimore/	33
37.	37.		Klinische Wochenschrift /Berlin/	31
38.	38-39.		British Journal of Surgery /Bristol/	30
39.	38-39.		American Journal of Röntgenology, Ra- dium Therapy and Nuclear Medicine Springfield/	30
40.	40.	Ø	Journal of Obstetrics and Gynaecology of the British Commonwealth /London/	29
41.	41.		Zentralblatt für Gynäkologie /Leipzig/	28
42.	42-44.		Radiology /Syracuse/	27
43.	42-44.		Journal of Laboratory and Clinical Medicine /StLouis/	27
44.	42-44.		Journal of Immunology /Baltimore/	27
45.	45-47.		American Journal of Clinical Pathology /Baltimore/	26
46.	45-47.		Nouvelle Presse Médicale /Paris/	26
47.	45-47.		Cancer Research /Chicago/	26
48.	48-49.		Postgraduate Medicine /Minneapolis/	25
49.	48-49.	Ø	Chirurg /Berlin/	25
50.	50-55.	Ø	Archives of Dermatology /Chicago/	24
51.	50-55.		Diabetes /New York/	24
52.	50-55.		Blood /New York/	24
53.	50-55.		Obstetrics and Gynecology /New York/	24
54.	50-55.		Journal of Virology /Baltimore/	24
55.	50-55.		Biologia Neonatorum /Basel/	24
56.	56-58.		Clinical and Experimental Immunology /Oxford/	23
57.	56-58.		Monatsschrift für Kinderheilkunde /Ber- lin/	23
58.	56-58.		Medizinische Welt /Stuttgart/	23
59.	59-61.		Wiener Klinische Wochenschrift /Wien/	22
60.	59-61.		Proceedings of the Society for Experi- mental Biology and Medicine /New York/	22

sor- szám	OH-rang- lista helye	a Medin- form lis- tán nincs	a folyóirat neve	idézet- szám
61.	59-61		Annals of the New York Academy of Sciences	22
62.	62-63.		Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America /Washington/	21
63.	62-63.		British Journal of Haematology /Oxford/	21
64.	64.		Journal of Thoracic and Cardiovascular Surgery /StLouis/	20
65.	65-70.		Biochemical Journal /London/	19
66.	65-70.	Ø	Archives of Neurology /Chicago/	19
67.	65-70.		Canadian Medical Association Journal /Toronto/	19
68.	65-70	Ø	Diseases of the Chest /Chicago/	19
69.	65-70		Chest /Chicago/	19
70.	65-70		Thorax /London/	19
71.	71-74.		Virchows Archiv /Berlin/	18
72.	71-74.		Immunochemistry /Oxford/	18
73.	71-74.		Journal of Experimental Medicine /New York/	18
74.	71-74.		Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen und der Nuklearmedizin /Stuttg/	18
75.	75-76.	Ø	American Journal of the Medical Sciences /Thorofare/	17
76.	75-76.		Helvetica Paediatrica Acta /Basel/	17
77.	77-80.		American Journal of Digestive Diseases /New York/	16
78.	77-80.		Geburtshilfe und Frauenheilkunde /Stuttg/	16
79.	77-80.		Gut /London/	16
80.	77-80.	Ø	Dermatologische Wochenschrift /Leipzig/	16
81.	81-88.	Ø	Zeitschrift für Kinderheilkunde /Berlin/	15
82.	81-88.		Journal of Biological Chemistry /Baltimore/	15
83.	81-88.		Experimental Cell Research /New York/	15
84.	81-88.	Ø	Zeitschrift für Urologie und Nephrologie /Leipzig/	15
85.	81-88.		Circulation Research /New York/	15
86.	81-88.		Clinical Chemistry /New York/	15
87.	81-88.		Deutsche Gesundheitswesen /Berlin/	15
88.	81-88.	Ø	Journal of Thoracic Surgery /StLouis/	15
89.	89-99.		/folytatása: L. a 64. tételt/	
90.	89-99.		Vox Sanguinis /Basel/	14
			Surgical Clinics of North America /Philadelphia/	14

sor- szám	OH-rang- lista helye	a Medin- form lis- tán nincs	a folyóirat neve	idézet- szám
91.	89-99.		Acta Endocrinologica /Kobenhavn/	14
92.	89-99.		Clinical Research /Therefore/	14
93.	89-99.		Acta Pathologica et Microbiologica Scandinavica /Kobenhavn/	14
94.	89-99.		American Journal of Physiology /Bethesda/	14
95.	89-99.		American Review of Respiratory Disease /Baltimore/	14
96.	89-99.		Anaesthesist /Berlin/	14
97.	89-99.		Bulletin of the World Health Organization /Geneva/	14
98.	89-99.		Journal of Physiology /London/	14
99.	89-99.		Quarterly Journal of Medicine /Oxford/	14
100.	100-110.		Wiener Medizinische Wochenschrift	13
101.	100-110.		Zentralblatt für Allgemeine Pathologie und Pathologische Anatomie /Jena/	13
102.	100-110.		Acta Obstetrica et Gynaecologica Scan- dinavica /Lund/	13
103.	100-110.	Ø	Acta Otolaryngologica /Stockholm/	13
104.	100-110.	Ø	Journal of Cardiovascular Surgery /To- rino/	13
105.	100-110.		British Journal of Urology /London/	13
106.	100-110.		Archives of Ophthalmology /Chicago/	13
107.	100-110.	Ø	Metabolism /New York/	13
108.	100-110.		Medizinische Klinik /München/	13
109.	100-110.		Neurology /Minneapolis/	13
110.	100-110.	Ø	Pediatric Research /Basel/	13
111.	111-119.		Transplantation Proceedings /New York/	12
112.	111-119.	Ø	Thrombosis et Diathesis Haemorrhagica /Stuttgart/	12
113.	111-119.		Acta Chirurgica Scandinavica /Stockholm/	12
114.	111-119.		American Journal of Psychiatry /Hanover/	12
115.	111-119.		Hereditas /Lund/	12
116.	111-119.		Hautarzt /Berlin/	12
117.	111-119.		Journal of Infectious Diseases /Chicago/	12
118.	111-119.		Journal of National Cancer Institute /Washington/	12
119.	111-119.		British Journal of Radiology /London/	12
120.	120-127.		Scandinavian Journal of Gastroenterolo- gy /Oslo/	11
121.	120-127.	Ø	Acta Dermato-Venereologica /Stockholm/	11

SOR- szám	OH-rang- lista helye	a Medin- form lis- tán nincs	a folyóirat neve	idézet- szám
122.	120-127.		American Journal of Gastroenterology /New York/	11
123.	120-127.		Developmental Medicine and Child Neuro- logy /London/	11
124.	120-127.		Journal of Clinical Pathology /London/	11
125.	120-127.		International Journal of Cancer /Kobenhavn/	11
126.	120-127.		Journal of Pathology /London/	11
127.	120-127.	Ø	Proceedings of the Royal Society of Medicine /London/	11
128.	128-141.		Urologe /Berlin/	10
129.	128-141.	Ø	Zeitschrift für Kinderchirurgie /Berlin W./	10
130.	128-141.		American Journal of Epidemiology /Baltimore/	10
131.	128-141.		American Journal of Ophthalmology /Chicago/	10
132.	128-141.	Ø	Clinical Pediatrics /Philadelphia/	10
133.	128-141.	Ø	Annales Chirurgiae et Gynaecologiae Fenniae /Helsinki/	10
134.	128-141.		British Journal of Anaesthesia /Altrincham/	10
135.	128-141.		Medical Clinics of North America /Philadel- phia/	10
136.	128-141.	Ø	British Journal of Dermatology /London/	10
137.	128-141.	Ø	Medical Journal of Australia /Sydney/	10
138.	128-141.		Pediatric Clinics of North America /Phila- delphia/	10
139.	128-141.		Langenbecks Archiv für Klinische Chirurgie /Berlin/	10
140.	128-141.		Progress in Cardiovascular Diseases /New York/	10
141.	128-141.		International Archives of Allergy and Applied Immunology /Basel/	10

**Az Orvosi Hetilap 1975. évében leggyakrabban idézett
külföldi folyóiratok /10-nél kevesebb citátum/**

CC IM	142. Thoraxchirurgie	9-szer
EM CC IM	143. Biochim. Biophys. Acta	9
EM CC IM	144. Ann. Thorac. Surg.	9
IM	145. Nature New Biol.	9
EM CC IM	146. Journal of Molecular Biology	9
EM CC IM	147. Dermatologica	8
EM CC IM	148. Clinical Pharmacology and Therapy	8
EM CC IM	149. Federation Proceedings	8
EM CC IM	150. Endocrinology	8
EM IM	151. Vracsebnoe Delo	8
EM CC IM	152. Transplantation	8
EM CC IM	153. Semaine Hopitaux	8
EM CC IM	154. Biochem Pharmacol.	8
IM	155. Arch. Klin. Chir. (Langenbeck's)	8
	156. Arch. Dermatol. Syph.	8
IM	157. Ann. Institut Pasteur	8
	158. Sborn. Ved. Praci Voj. Lék. Ust.	8
EM CC IM	159. Rev. Neurol.	8
EM CC IM	160. Medicine /Baltimore/	8
EM CC IM	161. Mayo Clin. Proceedings	8
EM CC IM	162. Digestion	7
EM CC IM	163. Endokrinologie	7
EM IM	164. Zeitschrift für die Gesamte Innere Medicin	7
EM CC IM	165. Scandinavian Journal of Hematology	7
EM CC IM	166. British Medical Bulletin	7
EM CC IM	167. British Journal of Ophthalmology	7
EM CC IM	168. British Journal of Cancer	7
EM CC IM	168. Arzneimittelforschung	7
IM	169. Ann. Rev. Med.	7

EM = Excerpta Medica

CC = Current Contents

IM = Index Medicus

/a számok melletti rövidítések jelzik, hogy ezek a szekunder kiadványok feldolgozzák a folyóiratot/

EM CC IM	170. Anaesthesiology	7-szer
EM CC IM	171. American Journal of Pathology	7
EM CC IM	172. American Journal of Clinical Nutrition	7
IM	173. Allergie und Asthma	7
EM CC IM	174. Acta Allergologica /Kobenhavn/	7
EM CC	175. Bull. Soc. Franc. Derm. Syph.	7
IM	176. Bronches	7
EM CC IM	177. Klinische Monatsblätter für Augenheilk.	7
EM CC IM	178. Journal d'Urologie et Nephrologie	7
IM	179. Clin Sci	6
EM CC IM	180. Clin. Radiol.	6
EM CC IM	181. Clin. Obstet. Gynec.	6
EM CC IM	182. J. Invest. Derm.	6
EM CC IM	183. Fortschritte d. Medizin	6
EM	IM 184. Folia Haematologia	6
EM CC IM	185. Europ. J. Cancer	6
EM CC	186. Endoscopy	6
EM CC IM	187. Drugs	6
EM	IM 188. Chirurgia	6
EM CC IM	189. Immunology	6
EM	IM 190. Humangenetik	6
EM CC IM	191. Hormon Metabol. Res.	6
EM CC IM	192. J. Cell. Biol.	6
EM	IM 193. Z. Arztl. Fortbild.	6
EM CC IM	194. Toxicol. Appl. Pharmacol.	6
EM CC IM	195. South. Med. J.	6
EM CC IM	196. Scand. J. Inf. Dis.	6
EM CC IM	197. Arch. Mal. Coeur et Vas	6
	198. Archiv für Kinderheilkunde	6
EM CC IM	199. Archiv Gen. Psychiat.	6
EM CC IM	200. Ann. Radiol.	6
EM CC IM	201. Angiology	6
EM CC IM	202. Paediat u. Paedol.	6
EM	IM 203. Mykosen	6
EM CC IM	204. J. Pharmacol. Exp. Ther.	6

EM CC IM	205.	Scand. J. Resp. Dis.	5-ször
	206.	J. Atherscler. Res.	5
EM CC IM	207.	Diabetologia	5
	208.	Deutsche Zeitschrift für Nervenheilkunde	5
CC IM	209.	Compt. Rendu Soc. Biol.	5
EM CC IM	210.	J. Hyg. Epidemiol. Mikrobiol. Immunol.	5
EM	211.	Immunology	5
EM CC IM	212.	J. Endocr.	5
	213.	Zeitschrift für Innere Medizin	5
IM	214.	Zeitschrift für Haut- und Geschlechts- krankheiten	5
EM CC IM	215.	Zentralblatt. Bakteriologie. Abt. I. Orig.	5
EM	IM 216.	Vesztnik Hirurgii	5
EM	IM 217.	Verh. Deutsch. Gesellschaft der Inneren Medi- zin	5
EM CC IM	218.	Strahlentherapie	5
EM	IM 219.	Birth Defects	5
EM	220.	Ann. Paediat.	5
CC IM	221.	Analytical Biochemistry	5
	IM 222.	Acta Radiologica	5
EM CC IM	223.	Acta Haematologica	5
EM CC IM	224.	Scand. J. Clin. Lab. Invest.	5
EM CC IM	225.	Radiologe	5
EM CC IM	226.	Pharmacol.Rev.	5
EM CC IM	227.	New York State J.	5
EM	IM 228.	Ned. Tijdschr. Geneesk.	5
EM	229.	Cesk. Hyg.	5
	IM 230.	Bull. Johns Hopkins Hosp.	5
EM CC IM	231.	Lab. Invest.	5
EM	IM 232.	Kinderärztliche Praxis	5
EM CC IM	233.	J. Pediat. Surg.	5
EM CC IM	234.	J. Neurol. Sci.	5
EM CC IM	235.	J. Neurol. Neurosurg. Psychiat.	5
EM CC	236.	Contraception	4
EM CC IM	237.	Clin. Genet.	4
	238.	Helvetia Medica Acta	4

EM CC IM 239. Int. Urol. Nephrol.	4-szer
EM CC IM 240. J. de Chir.	4
EM CC IM 241. J. Bone Joint Surg.	4
IM 242. J. Allergy	4
EM CC IM 243. Israel J. Med. Sci	4
IM 244. Z. Klin. Chemie u. Klin. Biochem.	4
EM CC IM. 245. Z. Geburtshilfe Perinatal.	4
EM CC IM 246. Voproszú Medicinszkoj Himii	4
EM CC IM 247. Virology	4
CC IM 248. Transamer. Soc. Artif. Intern. Organs	4
EM CC IM 249. Teratology	4
CC 250. Schweizerische Rundschau J. Med.	4
EM CC IM 251. Brit. J. Pharmacol.	4
EM CC IM 252. Brain	4
CC IM 253. Biochemistry Biophys. Res. Commun.	4
EM CC IM 295. Invest. Urol.	3
296. Zeitschrift für die Gesamte Experimen telle Medizin	3
EM CC IM 297. WHO Chronicle	3
EM CC IM 298. Urol. Int. /Basel/	3
EM CC IM 299. Stain. Technology	3
EM CC IM 300. Anat. Record	3
EM IM 301. Am. J. Proctol.	3
EM CC IM 302. Revue de Stomatologie /Paris/	3
EM CC IM 303. Res. Comm. Chem. Path. Pharmac.	3
EM IM 304. Rec. Progr. Hormons Res.	3
305 Progr. in Immunobiological Standar- dization	3
EM 306. Proc. Am. Assoc. Cancer Res.	3
EM CC IM 307. Plast. Reconstr. Surg.	3
EM 308. Pädiat. Prax.	3
EM IM 309. Path. Pol.	3
EM CC IM 310. Oral Surg.	3
EM CC IM 311. Nervenarzt	3
EM CC IM 312. Chemotherapy	3
EM CC IM 313. Bull. N.Y. Acad. Med.	3
EM CC IM 314. Minerva Chirurgica	3
EM CC 315. Lyon Chir.	3
EM IM 316. Klinicseszkaia Medicina	3

EM CC IM 317.	J. Psychiat. Res.	3-szor
EM CC IM 318.	J. Oral Surgery	3
EM CC IM 319.	Phys. Med. Biol.	3
EM CC IM 320.	Hoppe Seylers Z. Physiol. Chemie	3
EM CC IM 321.	J. Gen. Virol.	3
EM CC IM 322.	J. Clin. Pharmacol.	3
EM CC IM 323.	J. Chron. Diseases	3
EM CC IM 324.	J. Amer. Geriat. Soc.	3
EM CC IM 325.	Japan Heart J.	3
EM CC IM 326.	Zsurnal Nevropatol. Pszihiat.	3
	327. Zsurnal Gigieni i Epidemiol.	3
	328. Z. Tuberkulose	3
EM CC IM 329	Z. Orthopädie	3
EM CC IM 330.	Trans. Assoc. Amer. Phys.	3
EM CC IM 331.	Szovetszkaja Medicina	3
EM CC IM 332.	Surg Forum	3
EM CC IM 333.	South Africa Med. J.	3
EM CC IM 334.	Seminars Hemat.	3
CC	335. Scott Med. J.	3
CC IM 336.	Beitr. Pathol. Anat. Allg. Pathol.	3
EM CC IM 337.	Arthritis, Rheumatism.	3
EM CC IM 338.	Arch, Toxicol.	3
	IM 339. Arch. v. Gesamt. Virusforschung	3
	340. Archiv Kreislaufforschung	3
	341. Arch. Klin. Experim. Derm.	3
EM CC IM 342.	Arch. Gynäkologie	3
EM CC IM 343.	Arch. Franc. Pédiat.	3
EM	344. Ann. Pédiat.	3
EM CC IM 345.	Ann. Endocrin. /Paris/	3
EM	IM 346. Ann. Derm.	3
	347. Am. J. Cancer	3
	348. Allergy Clin. Immunol.	3
EM	IM 349. Acta Radiologica	3
EM CC IM 350.	Acta Psychiat. Scand.	3
EM CC IM 351.	Acta Anaesth. Scand.	3

6. táblázat

Az Orvosi Hetilap 1975. évi cikkeinek
idézetek magyar folyóiratokból:

1. Acta Biochimica et Biophysica Acad. Sci. Hungariae	4
2. Acta Biologica Acad. Sci. Hung.	1
3. Acta Chirurgica Acad. Sci. Hung.	8
4. Acta Medica Acad. Sci. Hung.	8
5. Acta Microbiologica Acad. Sci. Hung.	12
6. Acad. Morphologica Acad. Sci. Hung.	3
7. Acta Paediatrica Acad. Sci. Hung.	20
8. Acta Pharmaceutica Hungarica	1
9. Acta Physiologica Acad. Sci. Hung.	3
10. Alkoholologia	2
11. Annales Immunologiae Hungaricae	7
12. Anaesthesiologia és Intenzív Therapia	2
13. Anaesthesiologia és Referáló Szemle	3
14. Belügyi Szemle	3
15. Borsodi Orvosi Szemle	2
16. Bőrgyógyászati, Urológiai és Venerológiai Szemle	1
17. Bőrgyógyászati és Venerológiai Szemle	11
18. Budapesti Közegészségügy	1
19. Cardiologica Hungarica	5
20. Demográfia	5
21. Egészségügyi Felvilágosítás	4
22. Egészségügyi Közlöny	2
23. Egészségtudomány	12
24. Fogorvosi Szemle	7
25. Földtani Közlöny	1
26. Fül- Orr- Gégegyógyászat	11
27. Gyermekgyógyászat	49
28. Gyógyszereink	9
29. A Gyógyszerész	1
30. Gyógyszerészet	1
31. Gyógyszerészeti Közlöny /Gy.K./	14
32. Gyógyszerészeti Hetilap /Gy.H./	3
33. Haematologia Hungarica	3

34. Honvédorvos	8
35. Honvédorvosi Szemle	1
36. Hung. Sci. Instruments	1
37. Ideggyógyászati Szemle	19
38. Katonaorvosi Szemle	2
39. Kísérletes Orvostudomány	21
40. Magyar Állatorvosok Lapja	2
41. Magyar Belorvosi Archivum	38
42. Magyar Nőgyógy.	1
43. Magyar Nőorvosok Lapja	55
44. Magyar Onkológia	14
45. Magyar Pediáter	9
46. Magyar Radiológia	14
47. Magyar Sebészet	109
48. Magyar Traumatológia és Orthopaedia	4
49. Magyarország /hetilap/	1
50. Magyar Tudományos Akadémia Közleményei	1
51. Magyar Tudományos Akadémia V. Osztály Közleményei	5
52. Medicor News	1
53. Medicus Universalis	4
54. Morfológiai és Igazságügyi Közlemények	1
55. Népegészségügy	17
56. Népszava	1
57. Orvos és Technika	3
58. Orvosi Hetilap	644
59. Orvosi Szemle	3
60. Orvosképzés	65
61. Orvosok Lapja	6
62. Orvostudomány	1
63. Orvostudományi Közlöny	1
64. Orvosi Közlemények	1
65. Radiológiai Közlemények	1
66. Rheumatológia, Balneologia, Allergologia	3
67. Szemészet	4
68. Szülészeti és Nőgyógyászati Közlemények	1
69. Therapia Hungarica	1
70. Transfusio	2
71. Tuberkulózis és Tüdőbetegségek	40

Összesen:

1329

7. táblázat

As idézetek száma és az idézett folyóiratok
száma közötti fordított arány /külföldi f.i.-ok/

A hivatkozások száma		hány folyóiratból
312		1
188		1
138		1
135		1
115		1
91		2
87		1
84		1
73		1
69		2
68		1
67		1
60		2
58		1
54		1
51		2
50		1
49		1
48		1
47		2
46		1
45		1
44		1
43		1
37		3
36		2
34		1
33		1
31		1
30		2
29		1
28		1
27		3

A hivatkozások száma

hány folyóiratból

26	• • • • •	3
25	• • • • •	2
24	• • • • •	6
23	• • • • •	3
22	• • • • •	3
21	• • • • •	2
20	• • • • •	1
19	• • • • •	6
18	• • • • •	4
17	• • • • •	2
16	• • • • •	4
15	• • • • •	8
14	• • • • •	11
13	• • • • •	11
12	• • • • •	9
11	• • • • •	8
10	• • • • •	14
9	• • • • •	5
8	• • • • •	15
7	• • • • •	18
6	• • • • •	26
5	• • • • •	31
4	• • • • •	44
3	• • • • •	73
2	• • • • •	118
1	• • • • •	477

Összes külföl- 6035
di közleményre
hivatkozás

összes 948
hivatko-
zott kül-
földi fo-
lyóirat

8. táblázat

Az idézett külföldi folyóiratok megoszlása év szerint

Év	Idézet- szám	Év	Idézet- szám	Év	Idézet- szám	Év	Idézet- szám	Év	Idézet- szám	Év	Idézet- szám
1975	18	1940	13	1904	2	1868	-	1831	.		
1974	309	1939	9	1903	4	1867		1831	1	.	
1973	580	1938	16	1902	2	1866		.	.	.	
1972	554	1937	8	1901	4	1865		.	.	.	
1971	520	1936	13	1900	1	1864		.	.	.	
1970	447	1935	6	1899	3	1863		.	.	.	
1969	412	1934	16	1898	2	1862		.	.	.	
1968	353	1933	7	1897	3	1861	1	.	.	.	
1967	288	1932	12	1896	1	1860		.	.	.	
1966	276	1931	7	1895	-	1859		.	.	.	
1965	268	1930	12	1894	-	1858		.	.	.	
1964	209	1929	10	1893	1	1857		.	.	.	
1963	134	1928	8	1892	-	1856		.	.	.	
1962	152	1927	9	1891	-	1855		.	.	.	
1961	130	1926	7	1890	-	1854		.	.	.	
1960	143	1925	5	1889	2	1853		.	.	.	
1959	94	1924	4	1888	1	1852		.	.	.	
1958	99	1923	4	1887	1	1851		.	.	1767	1
1957	90	1922	6	1886	2	1850	1	.	.	.	
1956	82	1921	4	1885	3	1849		.	.	.	
1955	62	1920	3	1884	1	1848		.	.	.	
1954	60	1919	5	1883	-	1847	1	.	.	.	
1953	50	1918	1	1882	1	1846		.	.	.	
1952	54	1917	3	1881	1	1845		.	.	.	
1951	38	1916	2	1880	-	1844		.	.	.	
1950	39	1915	3	1879	-	1843		.	.	.	
1949	32	1914	2	1878	1	1842	1	.	.	.	
1948	19	1913	5	1877	1	1841	2	.	.	.	
1947	15	1912	2	1876	-	1840		.	.	.	
1946	14	1911	3	1875	-	1839		.	.	.	
1945	11	1910	3	1874	1	1838		.	.	.	
1944	13	1909	-	1873	2	1837		.	.	.	
1943	10	1908	4	1872	2	1836		.	.	.	
1942	14	1907	2	1871	-	1835		.	.	.	
1941	16	1906	4	1870	1	1834		.	.	.	
		1905	1	1869	-	1833		.	.	.	

9. táblázat

Az idézett magyar folyóiratok megoszlása évek szerint

Év	idézetek száma	Év	idézetek száma	Év	idézetek száma
1975	25	1948	1	1921	
1974	133	1947	4	1920	
1973	144	1946	4	1919	
1972	142	1945		1918	
1971	126	1944		1917	
1970	85	1943		1916	1
1961	93	1942		1915	
1968	67	1941	2	1914	
1967	51	1940		1913	
1966	46	1939		1912	
1965	50	1938		1911	
1964	39	1937		1910	
1963	32	1936	1	1909	
1962	15	1935	2	1908	1
1961	35	1934	4	1907	
1960	29	1933		1906	
1959	18	1932	1	1905	
1958	25	1931	3	1904	
1957	19	1930	1	1903	
1956	11	1929		1902	
1955	17	1928	4	1901	
1954	10	1927		1900	12
1953	11	1926	3	1899	5
1952	8	1925	1	1898	
1951	12	1924	1	1897	
1950	5	1923		1896	
1949	5	1922	1	1895	
				1894	1

küzlés alatt: 20

éve nem azonosítható: 3

10. táblázat

Az Orvosi Hetilap 1975. évfolyamában a legtöbb hivatkozást kapott külföldi folyóiratok szakágazati, témaköri megoszlása

Témakör	idé- zet- szám	a folyó- iratok száma	Témakör	idé- zet- szám	a folyó- iratok száma
1. Általános orvosi f.i.	1439	45	24. Gyógyszer- toxikológia	37	4
2. Csecsemő- és gyermek- gyógyászat	471	12	25. Labor. diagnosz- tika	27	1
3. Általános sebészet	425	13	26. Képzés. Tovább- képzés	25	1
4. Szülészet-nőgyógyá- szat	319	9	27. Aneszteziológia	24	2
5. Szív-érrendszeri be- tegségek	299	8	28. Szemészet	23	2
6. Belgyógyászat ált.	213	6	29. Anatómia. Sző- vettan	15	1
7. Onkológia	116	4	30. Orvosi mikro- biológia	14	1
8. Kórbonctan, kórélet- tan	102	5	31. Egészségtudomány	14	1
9. Más tudományok, a tu- domány általában	97	3	32. Anyagcsere- és rektározási betegségek	13	1
10. Radiológia	87	4	33. Fül-orr-gége- gyógyászat	13	1
11. Alkalmazott természet tudományok	87	2	34. Szív- és érsebé- szet	13	1
12. Emésztőszervi beteg- ségek	85	6	35. Genetika	12	1
13. Bőrgyógyászat, vene- rológia	73	5	36. Gyermekideggyó- gyászat	11	1
14. Allergológia. Immunol.	72	4	37. Gyermekidegse- bészet	10	1
15. Endokrinológia	72	2			
16. Urológia. Nefrológia	71	4			
17. Fiziológia	68	4			
18. Biofizika. Biokémia	67	4			
19. Vérbérendszert beteg- ségek	59	3			
20. Nyak-, tüdő-, mellkas- sebészet	54	3			
21. Légzőszervi betegségek	52	3			
22. Fertőzőbetegségek	46	3			
23. Elme- és ideggyógyászat	44	3			

11. táblázat

Az Orvosi Hetilap 1975-ben publikált cikkeinek témaköri megoszlása
/a MOB szerint/

Rangsor	Témakör, problémakör	a közlemények száma
1-2.	Klinikai onkológia	19
	Urológia, nefrológia	19
3.	Hasi sebészet	17
4-5.	Fejlődési rendellenességek	15
	Anyagcsere- és raktározási betegségek	15
6.	Szív- és nyirokérrendszer	14
7.	Immunológia. Szerológia. Allergológia	12
8-10.	Diagnosztika. Izotóp vizsgálatok	11
	A vérképzőrendszer betegségei	11
	Prae- és perinatalis diagnosztika és terápia	11
11-13.	Belgyógyászati diagnosztika	10
	Genetika	10
	Emésztőszervek betegségei	10
14-16.	Allergiás és autoimmun betegségek	9
	Szív- és érsebészet	9
	Bakteriális-, vírus- és parazitás betegsé- gek	9
17-21.	Az újszülöttkor betegségei	8
	Gyermekkori belbetegségek	8
	Bőrgyógyászat	8
	Szülészet	8
	Laboratóriumi diagnosztika	8
22-25.	Kemoterápiás szerek	7
	Kórbonctan	7
	Járványügy	7
	Örökletes betegségek	7
26-28.	Ideggyógyászat	6
	Légzőszervek betegségei	6
	Nyak-, tüdő- és mellkassebészet	6

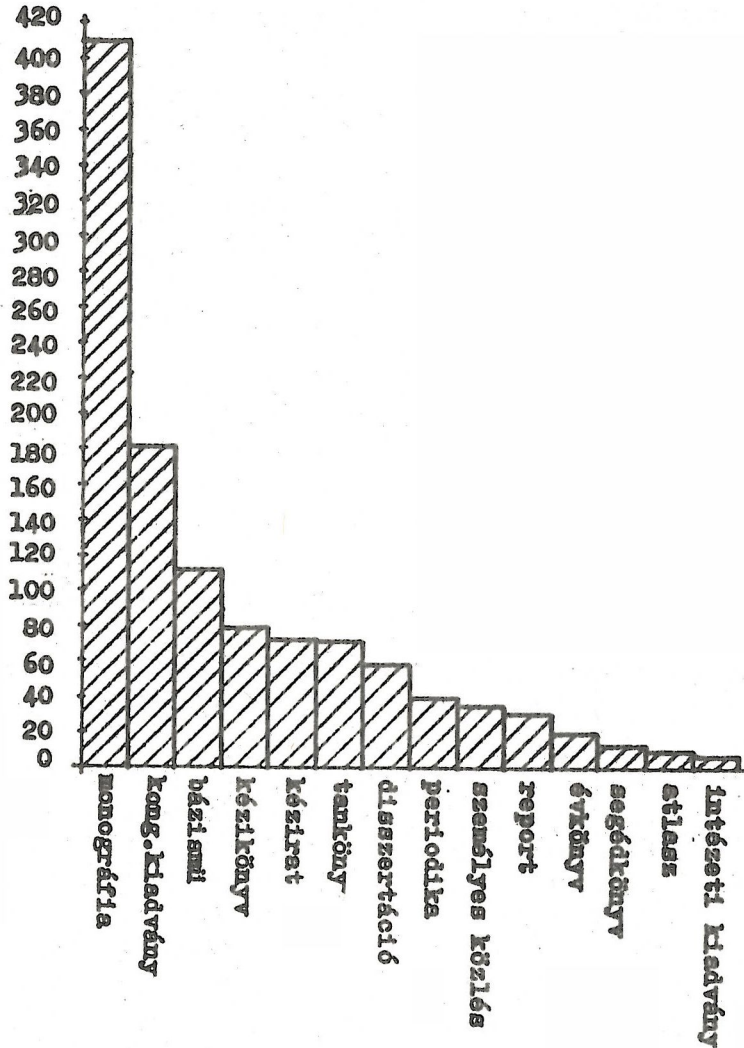
Rangsor	Témakör, problémakör	a közlemények száma
29-31.	Vérnyomásra ható gyógyszerek	5
	Szervek kórélettana	5
	Nőgyógyászat	5
32-40.	Tudományelméleti kérdések	4
	Fiziológia	4
	Kardiotonikumok	4
	Viroológia	4
	Általános kórélettan	4
	Vesebetegségek	4
	Gyermekesebészet	4
	Gyermekeendokrinológia	4
	Egészségügyi statisztika	4
41-53.	Általános orvostudomány	3
	Alkalmazott matematika	3
	Szövettenyésztés. Citológia	3
	Citosztatikumok	3
	Hormonok	3
	Vérsavók, oltóanyagok	3
	Általános gyógyszerteran	3
	Elmegyógyászat	3
	Idült nem-foglalkozási betegségek. Mérgezés	3
	Egyéb belgyógyászati betegségek	3
	Egészségügyi szervezés	3
	Klinikai farmakológia	3
	Gyermekekardiológia	3
54-66.	Endoszkópia	2
	Gerontológia	2
	Gyermeckneuroológia	2
	Alkoholizmus	2
	Daganatok nem-sebészeti kezelése	2
	Szájsebészet	2
	Reumatológia. Kollagenosisek	2
	Az endokrin rendszer betegségei	2
	Hánybetegségek	2
	Agy- és idegsebészet	2
	Traumatológia, ortopédia	2
	Koraszülött	2
	Szövettan	2

Rangsor	Témakör, problémakör	a közlemények száma
67-87.	Antibiotikumok	1
	Antidiabetikumok	1
	Antituberkulotikumok	1
	Vérpótlók	1
	Növényvédőszer	1
	Bakteriológia	1
	Fül-orr-gégegyógyászat	1
	Szemészet	1
	Tüdőtuberkulózis	1
	Extrapulmonális tuberkulózis	1
	Intenzív terápia	1
	Aneszteziológia	1
	Reanimáció	1
	Kísérleti állatok	1
	Orvosi műszerek	1
	Katonai orvostan	1
	Munkaegészségügy	1
	Megelőzés. Rehabilitáció	1
	Kórházak	1
	Gyermekegyesítés	1

1. ábra

A hivatkozott dokumentumtipusok fontossági
sorrendje

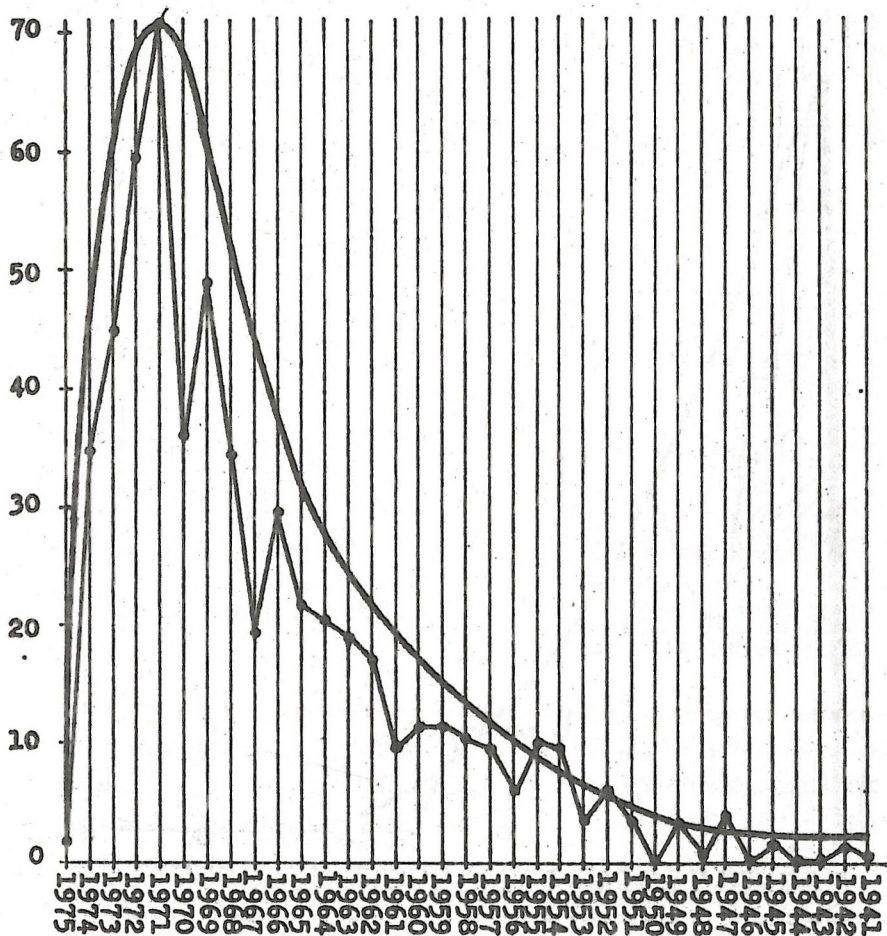
Időzet

2. ábra

Külföldi nemfolyóirat idézetek időbeli megoszlása

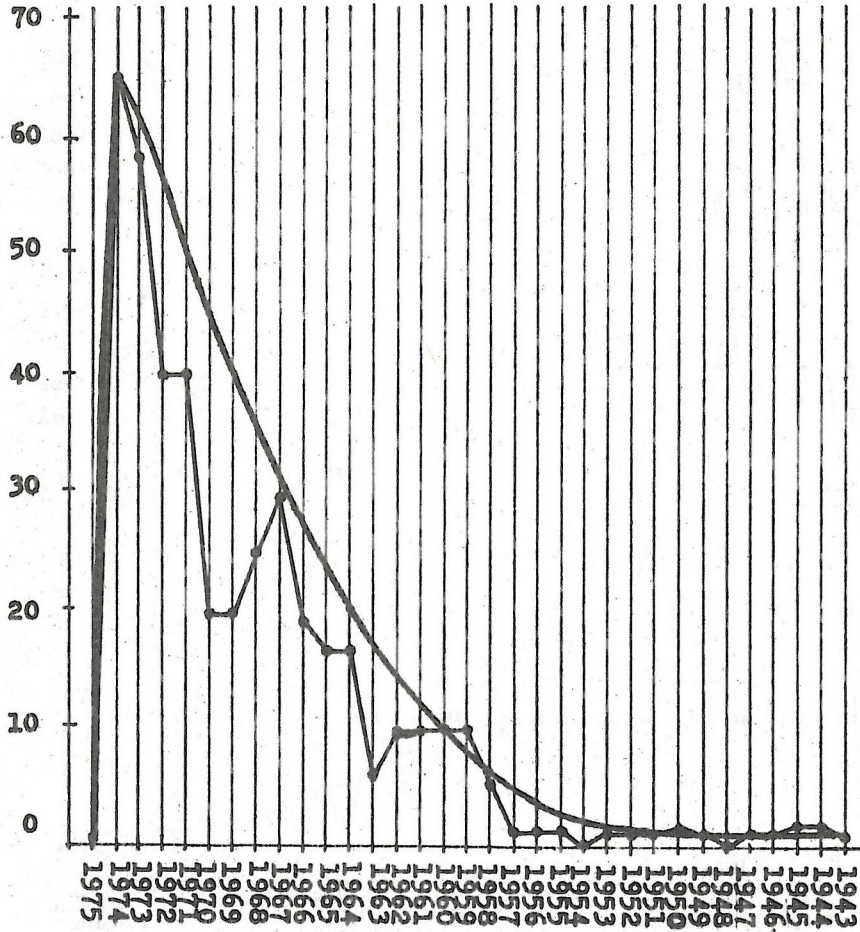
idézetekszám

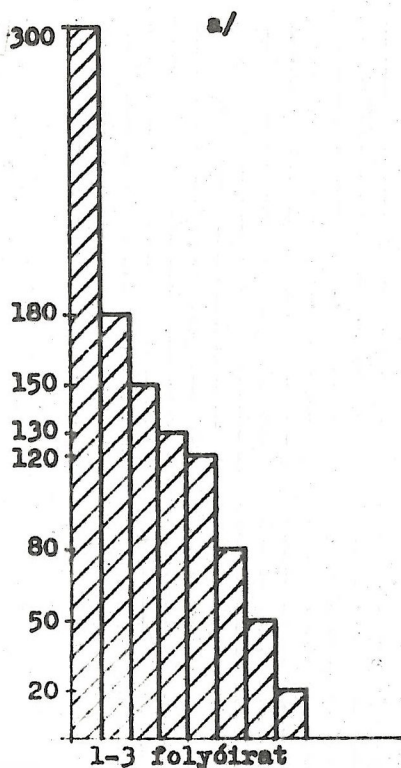
3. ábra

**Magyar nemfolyóirat idézetek időbeli
megoszlása**

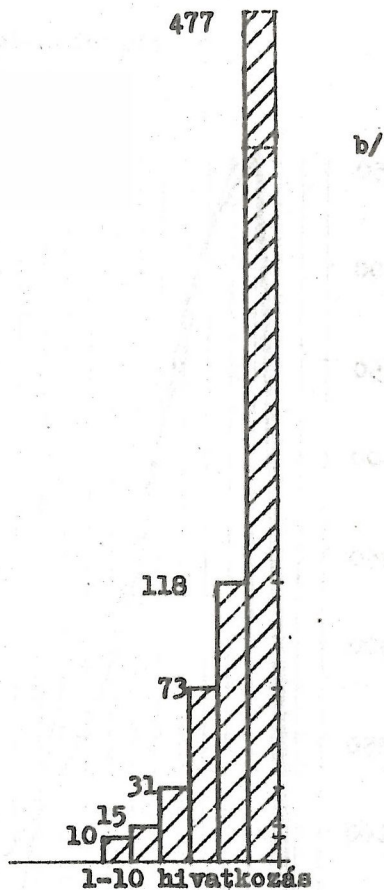
időszetszám

4. ábra

a/ 20 hivatkozásig az idézetek száma meredeken csökken alig változó folyóiratszám mellett

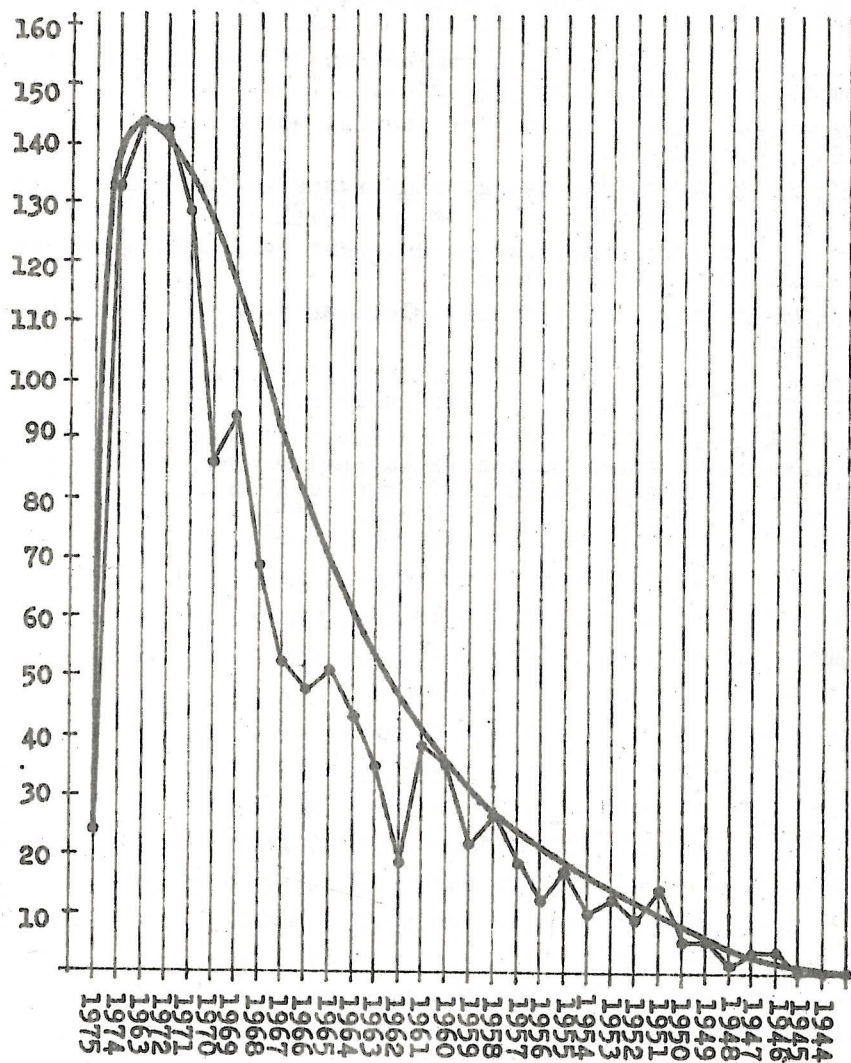
b/ 10 hivatkozás alatt az idézetek számának csökkenésével egyidejűen meredeken nő a folyóiratok száma

5. ábra

Külföldi folyóirat idészetei időbeli
megoszlása

6. ábra
Magyar folyóirat idézetek időbeli
megoszlása

Irodalom

1. Baughman, James C.: A structural analysis of the literature of sociology. = Libr.Quart. 1974,44,4,293-308.
2. Martyn, John: Hivatkozások elemzése. = TMT, 1976,23,7,283-287.
3. Raisig, L.M.: Mathematical evaluation of the scientific serial. = Science,1960,131,3411,1417-19.
4. Subramanyam, K.: Criteria for journal selection. = Spec.Lib. 1975,66,8,367-371.
5. Fogl, Jiří: Hodnotové aspekty informace. = Českoslov.Inform. 1977,19,10,270-274. /Ref. TMT. 1978,25,7-8,371-372./.
6. Vatter, É.K.-F.: O sztrukturē naucsmūh szszűlok. = Naucsm. Tehn.Inform.1975,2,5,17-20.
7. Kitajgorodszkij, A.: Cena iszszledovanij. = Lit.Gaz.1976, 36,12.
8. Cole, J.R. - Cole, St.: Social stratification in science. Chicago, 1974. Univ. of Chicago Press.
9. Frey Tamásné: Villamosmérnökök doktori disszertációinak értékelése a szakirodalom felhasználása szempontjából. 18-47. = A Budapesti Miszaki Egyetem Központi Könyvtárának évkönyve. 3.Bp. 1976. MTI Soksz. 366 p.

O r v o s t ö r t é n e l e m
o r v o s i k ö n y v t á r o s o k n a k

BATÁRI Gyula

A magyarországi orvosi folyóiratok szakosodásáról
a 19. század közepén

Az Orvosi Tár megjelenésének második korszaka idején, a negyvenes években, ha kezdetleges formában is, de megkezdődött a specializálódás a hazai orvosi folyóiratkiadás területén. az Orvosi Tár a gyógyászat minden területével foglalkozott, jutott hely lapjain az állategészségügy és a gyógyszerészet szakterületének is. Azonban a hazai orvos írók legjobbjai tudták, hogy a gyógyítás világának az orvostudomány egészével foglalkozó folyóiratok mellett égető szüksége van egy-egy szűkebb témakörrel foglalkozó kiadványra is, amelyekben a kutatások legújabb eredményeit tehetik közzé. Schöpf-Merei Ágoston általános orvosi folyóiratként indította el a Magyar Orvosi Sebészi Természettudományi Évkönyvek-et, majd menetközben gyermekgyógyászati szakközlönyvé változtatta azt át. Pap Ignác Sebészeti Almanach-ot alapított. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Munkálatai-nak évről évre történő megjelenése további specializálódást jelentett, mivel lapjain rendszerint egy-egy országrész speciális egészségügyi, gyógyítási problémáival és a hazai gyógyfürdőkkel foglalkozott. 1848-ban a gyógyszerészek indították meg saját közlönyüket. E szépen kibontakozó - bár nem törés mentes - fejlődést a szabadságharc leverése megszakította. Újabb eredményt ezen területen majd csak sokkal később az Orvosi Hetilap szakmellékletei jelentették.

Schöpf-Merei Ágoston orvosi folyóirata

A kor előírásai szerint Schöpf-Merei először a budai Helytartótanácsához fordult lapja engedélyezése végett. Kérvényében a következőképpen indokolta folyóiratának a szükségességét:

"Elevenebb élet törekvés, melyek az emberi ész minden irányában létrekaptak, a gyógy- és természettan körében szinte nagyobb haladást, tökéletesítést, tapasztalások és jelesebb eszmék nagyobb terjedését ígérk és kívánják. Azonban a külföldi természettani literatura az újabb roppant működés és gazdag gyümölcsözéssel mindegyre tündöklök. Sok a jeles munka, mely naponként megjelen, sok és napról nagyobb a német, francia, angol folyóiratokban letett tapasztalat, új talál-mány, új eszme, de költséges sok munkák vagy folyóiratoknak megszer-zése. Az orvosok és természetvizsgálók gyűlése alkalmával sokan meg-pendítették baráti társalgás és tudományos közlekedések közt, mikép-pen kívánatos volna ügyfeleinkre, az egész magyar orvosi és természet-tudós közösségre nézve egy időszaki havonként megjelenő irat, mely az e tárgyba vágó legjelesebb külföldi munkákat, felfedezéseket, ja-vításokat, eszméket, szóval az egész nagy tárgy haladását, törekvő ügyfeleinkkel megismerteti. Számos jeles férfiak e célra segédkezőket ígérték, természetvizsgálók nem kevésbé mint orvosok, és azok közt, kik a szerkesztőséget magára vállalák kecsegtet a remény, hogy ezen munkálkodás nem leendő haszon nélkül."

Schöpfung-Merei folyóiratának tulajdonképpeni megindítása előtt, már 1842-ben egy próbafüzetet adott ki, amelynek címe: Magyar Orvosi és Természettudományi Évkönyvek volt. A kiadvány az irodalomban ezen a címen vált ismertté, noha a további számok Magyar Orvos- Sebész-i s Természettudományi Évkönyvek címmel jelentek meg. A lap első száma jelzi magáról, hogy havi folyóirat lesz, és a "M.K. Egyetem betűivel" nyomták. Sokakat esetleg megtéveszthet a címben előforduló "évkönyv" jelzés, de akkor már Európában tucatjával jelentek meg folyóiratok ilyen címmel, noha a gyakorlatban negyedévenként vagy havonként kiadott lapok voltak.

Feltehetően jó fogadtatásban részesült a próbaszám, és ez a kö-rülmény buzdította a szerkesztőt további tevékenységre. Magát a fo-lyóiratot az a feltételezés hozta létre, hogy a magyar orvosi társa-dalom már képes eltartani egyidőben két orvosi lapot, Schöpfung a pár-huzamos lap érdemeit és jelentőségét elismerve indította meg saját-ját. Különösen sokra becsülte az Orvosi Társaság-nak a magyar orvosi nyelv kialakítása területén végzett uttörő munkáját. Lapja bevezet-jében erről így írt:

"Hogy ezek mellett egy új orvosi lapot kiadni bátorkodom, ezt nagyrészt azon meggyőződésemmek tulajdonítsák, miszerint az orgánumok célszerű szaporítása az egész organizmusban nagyobb munkásságot gerjeszt; több bolt, több vevő. És részünkről erősen azon leendünk ugyan, hogy öregebb testvérünk mellett főnnállhassunk". /Magyar Orvosi és Természettudományi Évkönyvek, a továbbiakban: MOTÉ. 1842. 1.sz., 2. l./ Az "E lapok tartalma s iránya" című bevezetés azt jelzi, hogy a folyóirat eredeti közlemények mellett, elsősorban referálási célokat kívánt szolgálni, azaz külföldi orvosi folyóiratok fontosabb cikkeinek magyar nyelvű kivonatolását tartotta egyik fontos feladatának. Egyben ígéretet tettek a hazai és külföldi orvosi szakkönyvek ismertetésére.

Itt kell rámutatni arra, hogy noha az Orvosi Társaság referált először magyar nyelven rendszeresen külföldi gyógyászati folyóiratokat, azonban a Magyar Orvos-Sebészeti és Természettudományi Évkönyvek sokkal jelentősebb terjedelmet kívánt erre a célra szentelni, és a külföldi folyóiratok sokkal szélesebb körét kívánta ismertetni, amint ez már kitűnt a próbafüzetből is.

A több mint egy évi szünet után megjelenő 1844. 1.szám bevezetője szerint a próbafüzetet igen kedvezően fogadták: "E lapok 1842-ben megjelent füzetét oly kegyesen fogadták, hogy arra irodalmi vállalkozó bármelyike büszke lehetne" - írta a szerkesztő talán némi tulzással.

A lapnak 216 előfizetője volt, ami szaklap esetében nem minősíthető kevésnek ebben az időben Magyarországon. Példaként említhetjük, hogy az első magyar ipari folyóirat, a Hétlapok Műtudomány és Egyéb Hasznos Ismeretek terjesztésére szerkesztője 1838-ban csupán nyolcvan előfizetőt volt képes összegyűjteni, noha látszólag lényegesen több egyént érdeklő tartalommal jelent meg, mint egy orvosi szaklap. /1/

Schöpf-Merei lapjának érdekes kezdeményezése volt, hogy határon túli munkatársak, azaz levelezők útján kívánt rendszeres beszámolókat közölni az idegen országok orvosi eseményeiről. A megyei közegészségügyről is levelezők útján tájékoztatták az olvasókat.

Maguknak a folyóiratszámoknak a beosztása a következő volt:

Az első a Tájékoztató és irány című rovat, amely például a következő jellegű anyagokat tartalmazott: "Jelen theoriák - idegkórtan,

szilárdtan" /MOTÉ. 1844, 2.sz., 51-54. l./o. A Kivonatok orvosi lapokból és munkákból című rész a következő szakosoportosításban közölte a referátumokat: Boncz és élettan; Gyógyszer- és mérgektan; Kórgyógytan és orvosi kóroka; Sebészet és szemészet; Nő- és gyermekgyógytan; Kórboneztan.

Az Eredeti értekezések és közlések-ben megjelent tanulmányok jelentős részét maga Schöpf-Merei írta, többnyire gyermekgyógyászati témakörben, ilyen volt például: "Vizsgálatok a görvély- és gümőkór természetéről, felosztása és gyógyítása körül" /MOTÉ. 1944. 3.sz. 130-136. l., 4.sz. 183-188. l./, de több cikket publikált ebben a témakörben Karácsony János dr., a pesti gyermekkórház segédorvosa. Balassa professzor előadásai nyomán közölt írásokat a később nevesé vált orvos: Kovács Sebestyén Endre, ekkor még "m.K. egyetemi segéd". A Tárca és az Intézetek, társulatok elnevezési rovat egyaránt foglalkozott az orvosi egyesületek, kórházak és a pesti egyetem problémáival valamint más vegyes hírekkel.

Külön rovat volt a Levelezések részére. Ezután rendszerint az Irodalom, könyvismertetések és a Napi események és vegyes közlések következett. Ez utóbbi egyaránt tartalmazott honi, erdélyi és külföldi híreket. E rovatból értesülhetünk Schöpf Merei Ágoston orvostörténeti vonatkozásairól, - ha negatív formában is -, így írt erről ő maga az Orvosi Tár-ral polemizálva:

"Tisztelt olvasóink az Orvosi Tár 19-ik számából értesültek, hogy alulírt az orvossebészti történeten rk. tanárságáról, kérelme következtében ő Főlségétől fölmentetett's a gyermekgyógygyakorlat tanításával a p. gyermekkórházban, kegyelmesen fölruháztatott... meghajtom fejemet, s nem színezve, hanem való érzettel ismerem el: hogy történettantitói működésem az Orv. Tár által joggal óhajtott magyar orvos-sebészti történetek constructiójára a híres magyar orvosok életrajzára nézve nem teve eleget. És nem mentem magamat sem az ily tudományos munkát nálunk még nehezítő körülményekkel, sem egyéb nagyra nőtt gyakorlati foglalatosságaimmal, s több évek óta már növekedő hallgatóság előtt üszött gyermekkorodászi vizsgálódásaim s előadásaimmal, hanem csak őszintén kimondom: hogy ama jogszerű igények megtestesítésére több oknál fogva én képes nem valék. Ezen érzet az Orvosi Tár feddő, de illedelmes szavai által, oly erővel hatott

át lelkenem, miszerint, ha soha szándékom nem vala nevezett tanszékről leszállni - az igazság és kötelesség hatányos öntudata arra bírta most, hogy a teendőség imez gazdag telkét másnak engedném által, ki nálammál nagyobb idő s képességgel járulván hozzá, majd sikeresen rakandja le rajta a magyar orvosi történetek talpköveit. És ezt őszinte szívből óhajtom!

Schoepf."

Az 1844. év utolsó számában a szerkesztő számvetést készít lapjáról, rámutat a hibákra, de felfedi azok okait is:

"Azon voltunk, hogy korszerű s velős tartalom kivonatokat mellett, lapjaink értékét jeles eredetű munkálatok által emeljük, a tisztelt közremunkálók fáradsága nem maradt hálánk hijjával. De sajnos nem nagy számmal léteznek még nálunk olyan férfiak, kiket tudományosságuk s kedvező állásuk efféle munkálkodásra képesekké tesz: van elég olyan, ki hivatása fáradozásai mellett, nem bír annyi szabadidővel, hogy mindenkor, midőn maga is kívánná, jó kedv- és szabad kedéllyel - az irodalom eme oltárára áldozhatna." Ezután igen szép formában írja le azt, hogy miért tartja különösen fontosnak a magyar nyelv használatát az orvosi szakmában: "Ki át nem látja azt, mily nyomorult állással bírand ezután mindinkább azon orvos - hazánk legtöbb és legfőbb részében - ki magyar betegjével idegen nyelven szólni kénytelen, s e miatt mint idegen áll a beteg előtt - azt teljes joggal az elfogultak közé lehet sorolni." /MOTÉ. 1844. 12.sz., 257-268. 1./

Ugyanebben a számban Illés László orvostól jelent meg: "Elmélkedések a budai császárfürdő gyógyhatása körül" című cikke. Érdekesnek látszik idézni néhány, a korabeli hazai gyógyidegenforgalomra vonatkozó adatot tartalmazó mondatot a korabeli Császárfürdő látogatottságáról:

"A látogatók legnagyobb része belföldi vala: de feltűntek nem csekély számú idegenek is, részint a császári fővárosból Bécsből, részint a szomszédos Szerbia, Oláhföld, Erdély s Galicziából érkezettek. Az idegenek száma, kik a fürdőépület szobáiban tartanak laktanyát, 250-t túlhaladt, de ezen csekélynek tetsző számot tisztezté azoknak serege, kik a fürdők körületében, közelebb távolabb eső magányházakban béreltek lakást, a minthogy biztosan felvehetni, miként legalább is 30 ház létezik, fürdővendégeknek szobákkal ajánlkozó." Az adatok az 1844. évi fürdőszезонra vonatkoztak.

Ha a közgyűjteményekben található anyagra alapozva kívánnánk tárgyalni Schöpf folyóiratát, akkor itt lezárhatnánk ismertetését, mivel eddig a további számok megjelenése csupán irodalmi utalásokból volt feltételezhető. Azonban a szerzőnek módjában állt betekinteni magántulajdonban lévő további számokba is, amelyekből kiderül a lap irányváltozása is. Ezt a körülményt Schöpf-Merei az Orvosi Tár hasábjain jelentette be. Közlése lényegében azt tartalmazta, hogy lapja a továbbiakban főleg gyermekgyógyászati vonatkozású anyagot közöl majd. Ezzel megalapította Magyarországon az első olyan gyógyászati folyóiratot, amely az orvosi szakterület egy speciális részével kíván foglalkozni.

Ugyancsak bejelentette lapja jellegének változását az eddig ismeretlen 1845-ös évfolyam 5. számában: "Új előfizetési szabály! a Magyar orvos-sebészi évkönyvek gyermekgyógyászati irányát illetőleg. Lapjaink imez átváltozásának indokait már megemlítik... az Orvosi Tár"-ban.

Kiadványának új részletes programját és irányát és az egyéb változásokat a már változott címen megjelenő, Magyar Orvos-Sebészi Évkönyvek, a gyermekgyógyászat körében 1845. 1. /aug./ számában is bejelentette:

"Elkezdve a f. évi augusztussal, évnegyedenként, minden pesti vásár előtérében, az az aug. nov. márc. és junius hónapokban pontosan fog kiadatni egy egy borítékos, mely legalább öt nyomtatott ívet foglaland magában." A tartalmat illetően pontokba foglalva a következőket közölte Schöpf:

"1 gyermekgyógyászati eredeti értekezések, s közlések - a belgyógytan és sebészet köréből.

2 gyermekgyógyászati kivonatok idegen folyóiratokból és munkákból.

3 közérdekű orvosi és sebészi tárgyak.

4. könyvismertetések és sebészi tárgyak.

5 vegyes közlések.

A gyermekgyógyászat körének nagyságát s fontosságát részletben fejtegetni, s okokkal támogatni szükségtelennek tartjuk. A betegek igen nagy számát gyermekek teszik, s a gyermekgyógyászat nehézségeit minden eszélyes gyakorló orvos naponta érzi. Újabb időben e részben is - kivált francia orvosok által - nevezetesen vizsgálódá-

sok és gyarapítások történtek, és folyton történnék. Föladatunk leendő minden gyermek-gyógyászati haladást kiszemelni, s a magyar orvosi közönséggel válogatva s velősen közleni.

Midőn tisztelt ügyfeleinket ezennel megkérjük méltóztatnának... értekezéseikkel évnegyedi lapjainkat földiszíteni, bátorkodunk részünkről azt remélni, hogy ezen működésünk a gyermekgyógyászat előmozdítására nem leendő sikertelen.

Dr. Schoepf."

A közlésből megtudjuk, hogy a korábban havonként megjelenő kiadvány ezután negyedévenként került ki a nyomdából és a lapnak a címe is kibővült.

A megváltozott jellegű lap, első számában jelent meg a szerkesztő jelentős tanulmánya: "A csecsemőkortól a 15-ik évig terjedő 8576 gyermekkor esetek rendezetes orvosi és sebészmitői tapasztalataim áttekintése... öt és fél évi működésem a p/esti/ gyermek-kórházban."

Schöpf viszonylag rövid életű vállalkozásának - szerinte - az a körülmény vetett véget, hogy 1846-ban felmerült egy újabb folyóirat kiadásának a gondolata, amelyet a pesti orvos egyesület adott volna ki. Ekkor Schöpf-Merei saját lapjának kiadását megszüntette. Ezt is az Orvosi Tár-ban jelentette be:

"A budapesti kir. orvosegyesület egyik munkás tagja... megpendített egy tervet, miszerint a kir. egyesületnek tulajdon költségével folyóiratot kellene megindítani. Meggyőződtem azóta, hogy ezen tervet számos tagtársak pártolják.. ezennel az orvos sebész i évkönyvek kiadását megszüntetem. Három magyar orvosi lap jelenleg még fenn nem állhat... A régibb érdemdusabb Orvosi Tárat illeti az elsőbbség az általam szerkesztett ifjabb lapom előtt, melyeket - hídje el a tisztelt olvasó közönség - eddig is csak kárommal lehetett főnn tartani." /Orvosi Tár, 1846. 13.sz., /márc.22./ 206. l./ Különben Szinnyi József említi a Magyar írók élet és munkái-ban, hogy Schöpf-Merei: "Minden munkáját és folyóiratát saját költségén és veszteséggel adta ki." /2/.

A Schöpf-Merei Ágoston folyóiratának próbálkozásai, a külföldi szaklapok széleskörű kivonatolása terén és a szakmán belüli specializálódási törekvései előremutató cselekedetek voltak. Ezen törekvések tényleges megvalósítására azonban csak több mint egy évtized múlva nyilhatott lehetőség az Orvosi Hetilap keretein belül. /3/

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók... Munkálatai

A magyarországi orvosi társadalomnak hosszú ideig egyik legfontosabb mozgalma volt a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlése. E jelentős megmozdulásokat elsősorban a vidéki gyógyászati élet fellendítésére, egy-egy országrész közegészségügyi viszonyainak feltárására létesítették. Bene Ferenc a pesti egyetem orvoskari dékáni ülésén indítványozta a vándorgyűlések szervezését 1840-ben, nem csekély mértékben az orvos- és természettudományok magyar nyelven való művelésének az előmozdítása céljából. Bene a hazai "tudományosság" színvonalát is szerette volna megemelni a gyűlések által és az ország gyógyászati szempontból történő megismerését kívánta elősegíteni.

Az első vándorgyűlést Pesten rendezték meg 1841. május 29-én, Bene Ferenc elnöklésével, 268 résztvevővel. A következő években a vándorgyűléseket művelődési központként szereplő vidéki városban vagy gyógyfürdőhelyen tartották meg. Az ilyen alkalmakra kiadványokat, tudósításokat jelentettek meg. Elsősorban A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók... munkálatai-t.

Megszakításokkal a megalakulástól, 1841-től 1933-ig működött az ország orvosainak és természettudósainak ez az évenkénti megmozdulása. Ugy gondoljuk, hogy a vándorgyűlések anyagát tartalmazó kötetek tartalmának részleges ismertetése talán némileg rávilágít arra, hogy milyen jellegű orvosi témák voltak napirenden ezeken az üléseken. /4/

A Munkálatok első kötetét még Bugát Pál az Orvosi Társaság különlenyomataként jelentette meg. A lap megjelenésének az ideje alatt minden vándorgyűlésről részletesen tájékoztatott. Az első kötet nagyobb részben orvosi jellegű anyagot tartalmazott. Ilyen volt például Eckstein Frigyesztől "Indítvány Magyarország orvosi helyrajzának kidolgozására" vagy Zomborcsévits Vincéstől "Hazánk orvosi leírásának szükségességéről". Fromhold Károly "Az elektricitásról mint gyógyszerrel" értekezett. A kötet tartalmazta a vándorgyűlések szervezésének alapszabályzatát is.

Mivel 1841-ben két vándorgyűlés megtartására került sor - mindkettőt Pesten tartották -, a második anyagát is kötetben adták ki, ugyancsak Bugát és Flór szerkesztésében "a jelenvolt

tagok neveinek saját kézvonás utáni lenyomatásával", mintegy 212 személy aláírásával. A Munkálatok-nak ez a második füzeté már nem különlenyomatként jelent meg, hanem előfizetni lehetett rá. A továbbiakban a tagok beiratkozásukért 2 pengő forintot fizettek a gyűlés költségeinek - közöttük a kiadványok költségének - fedezésére. A második kötet tartalmazza Bugát értekezését "A pesti Rókus kórház gyakorló orvos-tanintézeté váló átalakításá"-ról. Schöpf-Merei Ágoston "A jelenleg uralkodó gyermekbetegségek jellemzésé"-ről tartott előadást. Flór Ferenc a "Hugykó metszés és morzsolás közti viszonyról" értekezett. Varga János "Tüdőgennyedzés biztos orvoslása természetből merítve" címmel szólalt fel. A kötetben megjelent 17 értekezésből 9 orvosi, 1 balneológiai, 1 klimatológiai, 2 kémiai, 1 fizikai, 1 asztronómiai, 1 botanikai és 1 geológiai tartalma volt.

A következő vándorgyűlés megtartására a felvidéki Besztercebányán került sor. Itt a résztvevők száma csupán 187 volt. Tulajdonképpen ez volt az első igazi "vándorgyűlés" Pesthez viszonyítva. A rendező város ebből az alkalomból még emlékérmet is veretett. A Munkálatok-nak ezt a vándorgyűlést ismertető száma már 31 értekezést foglalt magában. Jellegzetessége ennek a kötetnek az, hogy itt jelentek meg először a helyi viszonyokat - Zólyom megyét - tárgyaló értekezések. Érdemes megjegyezni, hogy Besztercebánya orvosi topographiáját Bauer József dr. latin nyelven adta elő. Wágner David "Az ércek pörkölése egészségrendőri és vegytani tekintetben" címmel tartott előadást. Sok tanulmány foglalkozott az ásvány- és gyógyvizekkel.

A negyedik gyűlést Temesvárott tartották 1843 augusztusában, itt már szigorúan tartották magukat a szabályzat azon rendelkezéséhez, hogy a gyűléshelyül választott város és vidéke orvosi, egészségügyi és természettudományi viszonyaival foglalkozzék a legtöbb előadás. Különösen sok szó esett a Bánát vidékein uralkodó lázokról. Ennek kapcsán pályázatot is hirdettek annak megoldására: "mint lehetne a posványlég kifejlődését a bánsági rónákban megakadályozni, vagy ha ez lehetetlen volna, bír-e a gyógytudomány oly szerekekkel, melyek ezen lég befolyásának az emberi testre beható ártalmát gyengíteni vagy végképp megszüntetni képesek volnának". A pályadíjat Bittner Imre dr. és Heiffel János dr. nyerték meg. A pályá-

zatok a továbbiakban gyakran kísérei lettek a vándorgyűléseknek. A temesvári vándorgyűlés kiállításon is bemutatta a Bánság nevezetesebb természeti tárgyait és gyártmányait. A Munkálatok negyedik kötete többek között tartalmazta Bittner Imre "Státus orvostan különös tekintettel annak magyarhonbeli állására" című dolgozatát és Sauer Ferenc "Szívántalmakról" felolvasott értekezését.

Az ötödik vándorgyűlést Kolozsvárott rendezték 1844 szeptemberében. Ezen gyűlésen mondták ki a női tagok egyenjogúságát - az orvosi szakosztályok kivételével. A megjelentek nagy többségét erdélyiek tették ki, 335 beiratkozott tagból 294. A Munkálatok szerkesztője a polihisztor Brassai Sámuel és Szócs József volt. A tudományos értekezések legnagyobb része is erdélyi vonatkozású volt.

Pécsett tartották meg a hatodik vándorgyűlést 1845 augusztusában. A leírások az egyik legjobban szervezett összejövetelnek minősítették. Itt már 447 orvos és természettudós jelent meg. A Munkálatok orvosi szempontból legértékesebb tanulmánya Bugát Páltól származott: "Micsoda intézkedésektől reményelhetnők, hogy honunk emberiségnek élet- és egészségbeli üdve orvosrendünk által biztosabb karba állíttassék?". Ebben a kötetben aránylag kevés volt az orvosi értekezések száma, inkább természettudományi, régészeti és gazdasági tárgykörök domináltak. Különben a közölt tanulmányok száma 48 volt.

A szabadságharc kitörése előtt, 1846-ban Kassa-Eperjesen és 1847-ben Sopronban tartottak vándorgyűlést. 1848-ban már nem kerülhetett sor újabb ülés megrendezésére. Hosszu szünet után - az önkényuralmi rendszer gyengülésével - Pesten 1863-ban tartottak vándorgyűlést ismét. A vándorgyűlések hűségesebb krónikása Chyzer Kornél dr. így írt erről: "A tetszhalálból feltámadó nemzet hajnalának első sugarait nemzetünk culturharcosai felhasználták azonnal, hogy 16 év óta megszakadt vándorgyűléseinket felelevenítsék". A legteljesebb szervező - az alelnök - báró Eötvös József volt. Itt Pesten valósult meg az a soproni javaslat, hogy a vándorgyűlések ideje alatt Napi Közlöny-t adjanak ki, amelynek nyolc száma jelent meg Pesten. A közlönyök nem tartalmaztak tanulmányokat, hanem a gyűlések programját, híreit és hirdetéseket, cikkeket a kiállításról, valamint az itt először rendszeresített "tudományos estélyek-

ról", a köz-, és szakülések jegyzőkönyveiről tudósítottak. Ezuttal neves külföldi orvosok is érkeztek a gyűlésre, többek között Hebra, Schnitzler és Wittelschöfer. A Munkálatok értekezései közül jelentős volt Grósz Lajos: "Az államorvostan fontossága és annak jelenlegi alkalmazásáról Magyarországon". Weszelowszky Károly "Árva-megye orvosi helyiratá"-t készítette el.

A következő gyűlés ismét Erdélyben, mégpedig Marosvásárhelyen jött össze, 1864-ben. A Munkálatok-ban hosszan foglalkoznak a hazai "orvosi nyugdíjintézet" kérdéseivel - amelynek ekkor már az alapszabálya is elkészült -, valamint egy, a magyarországi "közegészségügy rendezésére" szolgáló javaslattal.

A következő két vándorgyűlés ismertetésére már nem térünk ki, az első Pozsonyban tartott 1865-ben, míg Rimaszombatban 1867-ben rendeztek összejeövetelt. Mindkét helyen megjelent a Napi Közlöny, majd az elhangzott előadások a Munkálatok-ban kerültek közlésre.

Amint már említettük, a vándorgyűlések legnépesebb és lelkesebb résztvevőgárdája az orvosok közül került ki. Adódott ez részben a haza természettudományos kutatás viszonylagos elmáradottságából is, mivel az orvosok tették ki a természettudományokkal foglalkozók legnagyobb számú gárdáját. Általában a Munkálatok-ban még a következő tárgykörökből jelentek meg értekezések: természettudományokról általában, fizika és asztronómia, antropológia és állattan, növénytan, ásványtan és földtan, kémia, régészet, társadalomtudományok, gazdaság, ipar és bányászat.

A kiegészítés után a vándorgyűlések - kedvezőbb körülmények között - már más szerepet töltöttek be, hiszen az orvosoknak számos egyéb fórumon és területen is alkalmuk nyílt aktivitásuk kifejtésére. Így a századforduló utáni időkre a vándorgyűlések jelentősége fokozatosan csökkent, míg a harmincas években teljesen megszűntek az összejevetelek.

- X -

Sebészeti Almanach

Az Orvosi Tár, a Magyar Orvosi és Természettudományi Évkönyvek, a Munkálatok című kiadványok mellé negyedikként a múlt század negyvenes éveinek elején Pap Ignác Sebészeti Almanach-ja jelentkezett. Noha a kiadvány hasznosan szolgálhatta volna a hazai

gyógyászatot, sajnos azonban ekkor még a magyar orvosi társadalom nem volt képes egy időben eltartani négy időszaki kiadványt, ezért Pap Almanachja eleve rövid életre volt ítélve.

Maga a szerkesztő Pap Ignác 1800-ban született Veszprémben. Orvosdoktorrá 1837-ben avatták a pesti egyetemen. 1844-ben nevezték ki a veszprémi káptalan orvosává. Széleskörű orvosi, állatorvosi szakirodalmi tevékenysége mellett verseket és szindarabokat is írt, de jelentek meg ismeretterjesztő jellegű munkái is.

Pap Ignác az "1843-dik évre" jelentette meg most tárgyalt kiadványát, a Sebészi Almanach-ot /Pest 1843. Trattner 193 l./.

A szerkesztő "Vezérszó"-jában úgy jelezte, hogy azt majd évenként kiadja: "Midőn rendünk" szellemi előmenetelének tekintetéből a' Sebészi Almanachot e' jelen alakban és lényegében évről évre kiadandót tervezém". Az Almanach tartalmával egyszerre kívánta szolgálni az orvosokat és az állatorvosokat, ugyanis két részre osztott: "embergyógytan"-ra és "állatgyógytan"-ra. A két rész még további fejezetekre tagolódik, amelyeket más és más orvosi szerző írt meg, többek között Szathmáry István, Mészlay Mátyás, ifj. Tersánczky József, id. Zlamál Vilmos és a kötet összeállítója. Volt a kötetben könyvismertetés, hivatalos tudósítás is. Igen elismerő recenzió jelent meg benne Schöpf-Merei folyóiratának, a Magyar Orvosi és Természettudományi Évkönyvek első számáról. Különben az írások jelentős része sebészeti vonatkozású volt.

Az Almanach az utolsó lapon felsorolta megrendelő nevét és címét, a közölt névsorból kiderül az a sajnálatos körülmény, hogy a kiadványra csupán hatvanan fizettek elő, ez azt jelenti, hogy legfeljebb száz példányban nyomhatták ki. Így pedig csak ráfizetéses lehetett Pap vállalkozása. Nyilvánvaló, hogy a csekély érdeklődés miatt nem kerülhetett sor további kiadásokra. A magyarországi orvosok és állatorvosok többsége ebben az időben még Bécsből vagy Németországból hozatott magának hasonló jellegű almanachot, naplót.

Pap kiadványa talán népszerűvé válhatott volna a hazai orvosok körében, ha a további években is rendszeresen megjelenhetett volna. Így azonban csupán szerény kísérletnek tekinthető. Megemlíthető még, hogy a kötet Schöpf-Merei Ágoston könyvatos arcképét is tartalmazza. Az Almanach bizonyos szempontból a ké-

sőbbi hazai orvosi naplók előzményének is tekinthető. Hosszabb életű orvosi naplót 1860-ban Sugár Fábíusz dr. ad ki "Magyar és Erdélyország gyakorló orvosainak használatára".

- X -

Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn

Az Orvosi Tár 1848 decemberében jelent meg utoljára. Ezután a hazai orvosoknak ismét nem volt szaklapjuk. Mivel a szabadságharc leverése után Bugát Pál nem indithatta meg újból folyóiratát, úgy látszott, hogy hosszú ideig fórum nélkül maradnak a hazai gyógyászok. Ez a probléma azonban viszonylag gyorsan megoldódott, ha a magyar nyelvű orvosi irodalom számára nem is a legkedvezőbb módon. Ugyanis dr. Wachtel Dávid orvosügyi tanácsos kért és kapott engedélyt német nyelvű orvosi folyóirat kiadására. 1850 július elsején már meg is jelent az első szám. A lap címe: Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn. Wachtel feltehetően arra gondolt, hogy német nyelvű folyóirat kiadására könnyebben kap szabadalmat az engedélyek kiadásával igen fukarul bánó Bach rendszer hatóságaitól, másrészt azt is tudta, hogy a magyarországi orvosok többsége jól beszél németül, - korábban német nyelvű lapot kettőt is kiadott Temesvárott -. Egészen 1857-ig az Orvosi Hetilap megjelenéséig csupán Wachtel folyóirata állt a magyar orvos társadalom rendelkezésére.

A hetilapot kezdetben Pesten adták ki. A folyóirat az orvosi témán kívül más tárgykörrel is kívánt foglalkozni, amint erről alcíme is tanuskodik: "Mit gleicher Berücksichtigung für Naturforscher, sanitäts beamte, Aerzte, Wundaerzte und Pharmaceuten". Tehát természettudományos, gyógyszerészeti és közegészségügyi problémák területéről is kívánt közleményt megjelentetni.

A hazai orvosoknak akarva akaratlanul német nyelvű lapot kellett forgatniuk, ha tájékozódni akartak és ha szerény mértékben is, de ez képviselte érdekeiket is. Tehát lényegében Wachtel lapját hídnak tekinthetjük, amely összekötötte az Orvosi Tár megszűnése és az Orvosi Hetilap megindulása közötti nehéz korszakot. Ezáltal nem szakadt meg az 1831-ben megkezdett orvosi tájékoztatás folyamata.

Wachtel Dávid hetilapjának beosztása megjelenésének tíz éve alatt lényegében a következő volt: különösen a folyóirat megjelenésének első éveiben a lap elejére a Bach korszak orvos egészségügyi rendeletei kerültek /Aemtliches/, tehát bizonyos fokig a korszak orvosi hivatalos közlönyének tekinthető. Majd ezután egy vagy két eredeti tanulmányt közöltek, többnyire orvosi tárgykörből, csak igen ritkán természettudományos vagy gyógyszerészeti vonatkozású. Ezekután a külföldi orvosi folyóiratok tanulmányainak kivonatos közlése következett. Ennek a terjedelmes rovatnak a referátumai alaposak voltak és jó tájékoztatást nyújtottak Európa és Észak-Amerika jelentősebb országainak orvosi fejlődéséről. Elsősorban német, francia, angol/amerikai is/ és olasz szaklapok tanulmányait kivonatolták. Külön volt könyvismertető rovat is /Bibliographischer Anzeiger/. Gyakran irtak hazai megjelenésű magyar nyelvű orvosi művekről. Külön figyelmet érdemel a hír rovat /neuigkeitsbote/, amelynek a korszakra vonatkozó orvosi tudósításai a magyar orvostörténeti kutatás fontos forrásai lehetnek.

Gyakran külön közöltek híreket, tudósításokat a gyógyszerészek számára /für Apotheker/. A Miscellen rovat rövidebb, a külföldi lapokból átvett orvosi híreket, szennzációkat közölt, többnyire a forrás megjelölésével.

A korszak nevesebb magyar orvos írói közül sokan munkatársai lettek a Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn-nak. Talán néhány szerző nevének megemlítése elég lesz állításunk alátámasztására: Arányi, Bene, Eleméry, Nagel, Linzbauer, Kanka, ifj. Zlamál, Réthy, Margó, Tormay, Joachim. Sorolhatnánk még hosszan az ismert neveket, akik később az Orvosi Hetilap vagy a Gyógyászat munkatársai lettek. Érdemesnek látszik megjegyezni, hogy Semmelweis Ignácnak nem jelent meg egyetlen cikke sem a német nyelvű lapban, tevékenységéről azonban megjelent néhány tudósítás a folyóiratban. Néhány országhatáron kívüli orvos cikket is közölte Wachtel, de a szerzők nagy többsége magyarországi volt.

Miután 1855 után a lap kiadására már Sopronban került sor - Wachtel ugyanis a soproni kerület orvosügyi előadója lett -, így lényeges mértékben emelkedtek a folyóiratban a nyugat-

magyarországi vonatkozású orvosi és egészségügyi hírek. 1857 után többször ismertettek olyan cikkeket, amelyek az Orvosi Hetilap-ban jelentek meg.

A folyóirat szerkesztője dr. Wachtel Dávid 1807-ben született Nagykanizsán. Orvosi tanulmányait Pesten végezte, majd Temesváron kincstári orvos lett. Itt német nyelvű hírlapokat is szerkesztett. Az ötvenes években Sopronba került, ahol kiadta élete főművét Magyarország gyógyforrásairól. Később Heves megye főorvosának nevezték ki, 1862-ben a pesti egyetem általános kór- és gyógyszer-tani tanszékére került. 1872-ben halt meg Budán.

A Zeitschrift für Natur- and Heilkunde in Ungarn több mint tíz éves megjelenési ideje alatt lényegében figyelemmel kísérte Magyarország egészségügyi állapotát és orvosi eseményeit, ezért talán nem érdektelen a folyóirat néhány cikkére és tanulmányára felhívni a figyelmet. /Zárójelben a cikk német nyelvű címei és a bibliográfiai adatok találhatók./

Például 1850-ben az első számok egyikében közölték Bene Ferentől egy therápiái cikket /Neue Heilmethode der Scharlachkrankheit. 4.sz., 28. l./. Magyar vonatkozású orvostörténeti tanulmány is jelent meg Linzbauertől fordításban /Versuch einer pragmatischen Geschichte des öffentlich Gesundheitswesens in Ungarn. 6.sz., 43-45.l./.

Igen sokat foglalkoztak a kor divatos témájával, az orvosi topográfiával. Ezek közül megemlíthetjük dr. Glatte Ede tanulmányát: /Einige Worte zur Realisirung einer medicinischen Topographie für Ungarn. 1850. 2.sz., 10-11. l./.

A polihisztor Brassai Sámuel tollából is jelent meg cikk a lapban: /Ueber Krapf und Cretenismus. 1852. 32.sz., 249-251.l./.

Rendszeresen közölték a pesti Rókus Kórház havi és évi jelentéseit. Ezeket egyideig Brunner Ferenc kórházigazgató állította össze: /Bürgerhospital zum heil. Rochus in Pest. Aus der Summerischen Uebersicht der in diesem Spital im J. 1850/51. behandelten Kranken, irren und Wöcherinen neben wir Folgende hervor... 1852. 34.sz., 371-372. l./. Többször esett szó orvos érdekvédelmi és díjazási kérdésekről is. Erről dr. Réthy Pál, Békéscsaba város "practicus" írt: /Ueber die Belohnung der Medicinal Personen in Ungarn. 1852. 43.sz. 337-338. l./. A cikkben hivatkozás történik Bugát Pálak egy az Orvosi Társaság-ban megjelent közleményére.

Rózsay József a pesti rabkórház helyzetéről írt orvosi jelentést: /Sanitätsbericht von Jahre 1852 über Zwangsarbeitshaus, den Polizeiarrest zu St. Rochus und die Armenversorgungsanstalt der kön. Freistadt Pest. 1853. 49.sz., 385-389. l./.

Sok cikk jelent meg a magyarországi gyógyvizekről, gyógyforrásokról és fürdőhelyekről. A szerkesztő Wachtel Dávid itt tette közzé több folytatásban tanulmányát Sopron és környéke gyógyforrásairól. Ez a munkája részét képezte később kiadott Magyarország egész területének gyógyvizeivel foglalkozó művének: /Die Kurorte und Mineralquellen des Oedenburger Komitates. 1858. 24.sz., 185-188. l., 25.sz., 193-197. l., 26.sz., 201-204. l./.

Jelentős munkájával Wachtelnek szerepe volt abban, hogy Európaszerte megismerték a magyarországi gyógyfürdőket és gyógyvizeket.

A lap szerkesztője minden ellenérzés nélkül üdvözölte magyar nyelvű vetélytársát, az Orvosi Hetilap-ot /1857. 27.sz., 215. l./.

Amint már említettük a magyar nyelvű orvosi folyóirat cikkeiből ismertet néhányat. Ez a tevékenység kölcsönös volt, ugyanis az Orvosi Hetilap rendszeresen vett át híreket, közleményeket Wachtel lapjából. Különösen a Zeitschrift-ben közzétett hivatalos közléseket, rendeleteket, álláshirdetéseket, kinevezéseket és nekrológokat. A két lap között jó kapcsolat alakult ki.

Wachtel a külföldi orvosi sajtót a magyar vonatkozások szempontjából is figyelte. Például az angol Medical Times cikke alapján értesítette olvasóit Schöpf-Merei Ágost Manchesterben történt haláláról /1858. 17.sz., 136. l./.

A szerkesztőség üdvözlötte a pozsonyi természettudományi és orvosegylet Dr. Kornhuber szerkesztésében kiadott közlönyét a Correspondenzblatt des Vereins für Naturkunde /később: Verhandlungen. Verein für Natur und Heilkunde. 1860. 11.sz., 104.l./.

A kiadványban sok orvosi jellegű közlemény is megjelent.

A Zeitschrift akkor jutott válságba, amikor Wachtel Dávidot áthelyezték új állomáshelyére Egerbe, ahol Heves megye főorvosa lett. Ekkor a lap tulajdonjogát megtartva, a szerkesztést dr. Kundt Emanuel soproni orvosnak adta át, aki már korábban is belső munkatársa volt a lapnak. Wachtelnek nem állt szándékában megszüntetni folyóirata kiadását, ugyanis bejelentette, hogy 1861-ben Egerben saját szerkesztésében jelenteti meg folyóiratát /1860. 40.sz., 84. l./.

1./ A rendelkezésre álló adatok alapján pontosan nem állapítható meg, hogy ezt a tervét miért nem tudta megvalósítani, hiszen még az előfizetési díjakat az utolsó ismert számban a lap tizenkettedik évfolyamára is Egerbe kérte. Talán a Sopronban megtalálható, de Egerben csak igen kis mértékben fellelhető német háttér hiányzott és ez a körülmény vette el kedvét a további szerkesztéstől, de az is lehet, hogy túl kevés előfizető jelentkezett az új tervezett megjelenési helyen. Pedig ekkor még Magyarországon mutatkozott érdeklődés német nyelvű hazai orvosi folyóirat iránt. Ugyanis nem sokkal Wachtel lapjának megszűnése után dr. Mangold Henrik szerkesztésében új német nyelvű gyógyászati szaklap indult meg, az Ungarische Medicinisch-Chirurgische Presse.

Végül ismételtén rá kell mutatni, hogy Wachtel Dávid lapja igen nehéz időkből, sajátos eszközökkel, ha szerény mértékben is, de lényegében a hazai magyar anyanyelv orvosok érdekeit is képviselte. Forumot adott nekik, és a körülményekhez és lehetőségekhez képest elég magas színvonalon tájékoztatta őket. A Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn német nyelven ellenére is a magyar orvostörténelem része, és tanulmányozása nélkül az 1850-1860 közötti korszak jobb megismerése és megértése nehezen képzelhető el.

Irodalom

- 1/ BATÁRI Gyula: Az első magyar ipari folyóirat. Joó János "Hétilapok"-ja. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1968/69. Bp. 1971. 361-372. p.
- 2/ SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. VIII. köt. 1098 p.
- 3/ BATÁRI Gyula: Schöpf-Merei Ágoston orvosi folyóirata. = Orvosi Hetilap, 1971. 30. 1783-1785. p.
- 4/ CHYZER Kornél: A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűléseinek története 1840-től 1890-ig. Sátoraljaújhely, 1890.
- 5/ SZÓKEFALVI-NAGY Zoltán: A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlései /1841-1833/. = Orvostörténeti Közlemények, 1969. 50.sz., 45-56.p.
- 6/ BATÁRI Gyula: Egy soproni orvosi folyóirat a XIX. sz. közepén. /Zeitschrift für Natur und Heilkunde in Ungarn./ = Soproni Szemle, 1974, 4. 341-344. p.

Hatvan éves a Szovjetunió orvos könyvkiadó
vállalata

Hatvan éves fennállása alkalmából kimagasló munkája elismeréseként a Munka Vörös Zászló Érdemrendjével tüntette ki a Szovjetunió párt és állami vezetősége a moszkvai Orvosi Könyvkiadó Vállalatot. Ez az ünnepélyes alkalom időszerűvé teszi, hogy a vállalat múltjáról és jelen tevékenységéről röviden megemlékezzünk. Az alábbi írás V. Maevszki jnak, a kiadó igazgatójának "Egy fontos feladat" címmel a Medicinszkaja Gazeta 1978 július hó 19-én megjelent beszámolója alapján készült.

Az Egészségügyi Népbiztosság 1918-ban alapította meg a kiadó vállalatot, amelynek feladatává tette az orvostudomány területén mind a tudományos mind a népszerűsítő és ismeretterjesztő kiadványok megjelentetését, az orvostudományi szakfolyóiratok, tankönyvek, kézikönyvek és az egészségügyi felvilágosítást szolgáló munkák kiadását. A kiadványok általában orosz nyelvűek, de az egészségügyi felvilágosító és népszerűsítő publikációkat a Szovjetunió valamennyi népének nyelvén is megjelentetik.

Az orvosi kiadóvállalat az idők során különféle neveken szerepelt, így Goszmedizdat, Medgiz elnevezéssel és átmenetileg az egyesített állami könyvkiadó részévé is vált. 1963 óta a kiadóvállalat a "Medicina" nevet viseli. A kiadó jelenleg a Szovjetunió könyvkiadását és könyvterjesztését irányító állami bizottság keretében az Orvostudományi Akadémiával szoros kapcsolatban, valamint az orvostudományi tudományos és gyakorlati intézményekkel karöltve működik. Több mint kétszáz egyetemi tanár és gyakorló orvos tartozik a szerkesztő bizottságok körébe. Az Egészségügyi Minisztérium Tudományos Tanácsa bírálja felül és koordinálja a Medicina Kiadó könyv és folyóirat kiadási tervét.

A kiadó 1920 óta jelenteti meg a "Klinicseskaja Medicina" és 1922 óta az "Akusersztvo i Ginekologija" című folyóiratokat.

Jelenleg ötvenöt szakmai folyóirat jelenik meg a Medicina kiadásában. A példányszámok igen nagyok: 78 000 példányban jelenik meg az "Akusersztvo i Ginekologija", hasonlóképpen a "Pediatrija", míg a Szovjetszkij Krasznűj Kreszt 920 000 példányban kerül forgalomba.

Rendszeresen jelentet meg több kötetes orvosi kézikönyveket, enciklopédiákat, amelyekkel a gyakorló orvosokat, az egészségügyi középkezelőket, de ezen túlmenően a szakorvosokat is a szaktudomány aktuális állásáról tájékoztatja. "A gyakorló orvos könyvtárában" az utolsó két évben több mint két millió példány jelent meg.

A Medicina leningrádi részlege szerkeszti és adja ki a betegápolók, a szülésznők, a felcserek részére a megfelelő szakmai irodalmat.

A Medicina elsősorban a szocialista országokban működő szerzők jelentősebb munkáit is kiadja fordításban és szorgalmazza a szocialista országok orvosi könyvkiadóival való közös megjelentetésüket. De számos, a kapitalista országokban megjelent munkát is ad ki.

Dr. Bugyi Balázs

H i r e k - K ö z l e m é n y e k

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ Oktatási Osztálya 1979-re továbbképző tanfolyamot szervez, amelynek célja a könyvek új bibliográfiai leirási szabványának ismertetése és gyakorlati foglalkozásokon használatának elsajátíttatása.

Hálózatukból a KMK 1979. 2. felére vár szakembereket.

A pontos időpontról, programról 1979. július-augusztusban küld tájékoztatást, valamint alkalmanként 25 jelentkezési lapot, mert egyszerre csak ennyi főt tudnak fogadni.

Az elfoglaltság /előadások és gyakorlatok/ havonta 2-2 napot vesz igénybe.

Kérjük könyvtárosainkat, hogy - különösen azok, akik állománygyarapítással intenzíven foglalkoznak - jelentsék nekünk részvételi igényüket, hogy a megfelelő lépéseket idejében meg tudjuk tenni.

xxx

1979. szeptemberében lesz az OOKDK fennállásának 30. évfordulója. Ebből az alkalomból szeptember folyamán országos értekezletet tart, amelyre ezuton is meghívja valamennyi hálózati könyvtárosát és orvostanácsadóját.

Maria SZILAGYINÉ CSÉCS

About the activity of the medical information
institutions in Prague and Berlin
/Summarizing the experiences of a study-tour/

Recently the cooperation of the socialist countries' national central research institutions for medical sciences deepened and widened, first of all, due to the establishment of Medinform, an organizational framework of cooperation. To put Medinform as soon as possible ready for work it is to be desired that each national institution should progress at the same rate. Nowadays, this is not yet possible. However, it is fundamentally important that the development trends of each institution correspond and as a result the level of development should be set aright within a few years.

To meet this requirement institutions must get acquainted with the work of each other. In the course of the study-tour the author of this article studied the following: 1. structure, main tasks and services of institutions at present; 2. particular tasks arising out of the common system with especial regard to mechanization; 3. problems of development.

Between the two centres of Czechoslovak medical information institutions /Prague and Bratislava/ a thematic division of labour was established /the Slovakian centre performs the task in the field of health information provision while the Prague centre does it in medical sciences/. In Prague they attribute great value to the activity of the sector "scientific research and methodology", since this area deals with the medical information research, with the possibilities of taking over the mechanized products of the already functioning foreign information systems. The computerized processing of the national medical literature is considered the most timely.

In the medical information institution in Berlin the activity performed in the coordination of Medinform's tasks were examined with especial regard to the editing activities of the thesaurus. The most interesting service of the IWIM is the information offered to leading officers. Three levels are distinguished: 1. signalling information /card service including bibliographic

description only or, possibly, annotation/; 2. card series including abstracting reviews which analyse and synthesize the current problems of health organization and medical science; 3. review or research study-series dealing with the situation and tendencies of public health in several countries..

Elemérné BLESZITY

The place and role of the libraries in higher
educational institutions in the life of maintaining institutions
/Literary review/

According to recent observations the university library is an integral part of the university and performs important tasks in the teaching, educating and research activities of the university. Connected with the teaching-educating activity of the university, it has to provide for threefold tasks: supply of students with medical literature, educating them in the use of literature and taking active part in the students' general cultural education.

Libraries have to support the scientific research activity in peculiar library forms, with special means and methods. In addition to the traditional kind of publications the acquisition of semi-published documents becomes increasingly important. For this reason the library must be familiarized with the topics of each researcher. The tasks beyond the university in Hungarian university libraries following from the division of labour belong to the field of national librarianship: one part of them functions as scientific research library of national character. The university libraries in the provinces meet the literary demands of their regions supplying from their own /or from other institutions/ stock.

The modernization of the university organization called for the development of a new library model. At the modern university the foundation of a university erudition came to the front, the transfer of methods in intellectual work, an original cooperation between teachers and students. The up-to-date provision for the changed disciplines is ensured by the system of specialized officials: the same person performs the acquisition, processes the documents, offers information. This person in charge, in this way,

is directly in touch with the specialists and is exactly acquainted with their demands for literature.

Finally, the conception of library-college is described and the question put: is this a Utopia or is it the coming way? At the American universities the "text-book learning" is replaced by "independent studies." The librarians' task is to encourage the students to learn freely and independently and to take the library stock as a basis; this will teach them a problem-solving reasoning. Library-college can develop only from the so-called teaching libraries; the library is the centre of the university camp and fulfils so to say, the role of a scientific laboratory. As a matter of fact, it can work successfully only if it is equipped with technical tools, with handbooks and equipment which enable a programmed teaching; further on, the article describes that in the United States several university institutions are already transformed into library-colleges. In this way experiences already exist in this field.

Maria BENDA

Some data on the reference citation by
Hungarian authors

The aim was to clear following questions: to what extent are Hungarian physicians informed on world medical literature; which journals do they cite; are these informative journals; which literature period do they make use of and which languages and document types do they prefer when writing their articles? For this purpose 52 issues of volume 116, 1975 of the general medical journal, "Orvosi Hetilap" /Medical Weekly/ was surveyed. The references at the end of the articles were put on cards, then grouped in several ways: according to citation frequency of the cited journals, the mostly cited languages, authors and years by document types and by the separate grouping of Hungarian and foreign literature.

The result was as follows: from altogether 8514 citations foreign journals were cited on 6035 and Hungarian journals on 1329 occasions, foreign books or other documents in 704 cases,

Hungarian books or other documents in 446 cases. In average there were 24 references for each article. Besides the journals books are the most cited documents /697 citations/, following by conference papers /168 citations/, manuscripts /reports, methodological guides, etc. - 71 citations/ and dissertations /43 citations/.

The year of citation differs, too. Foreign non-journals are cited mostly 4 years, Hungarian ones already one year after their issue. Journals /both Hungarian and foreign/ were cited mostly in the second year of their publication. Accordingly, foreign journals arrive in due time to the Hungarian libraries. This is however not valid for books.

According to languages English references lead, German falls far behind, all other languages are neglectible. The mostly cited journal is "Lancet" /312 citations/, the British Medical Journal /188 citations/, the New England Medical Journal /138 citations/. /See Table 5./ 351 journals are referred to at least three times. Index Medicus, Excerpta Medica or Current Contents process more than 90 % of them. According to the investigated topics in Orvosi Hetilap all medical specialities and topics are represented, consequently the journal complies with its function.

As presented in above investigation Hungarian physicians are rather well informed on world medical literature. Their really up-to-date orientation in world literature and of world level could be ascertained only if these data were compared with citations of a foreign general medical journal, covering the same year.

Мария СИЛАДЫ ЧЕЧ:

О деятельности пражского и берлинского института
медицинской информации. /Обобщение опыта во время
научной командировки/

За последние годы укрепились и обогатилось взаимодействие между центральными институтами мединформации социалистических стран, прежде всего в результате создания Мединформа как организационной структуры кооперации. По возможности скорейшее устройство Мединформа в функционирующем виде потребовало бы развития отдельных национальных учреждений по аналогичному темпу, однако пока это невозможно. Все-таки основное значение придается тому, чтобы принципы развития отдельных институтов совпадали и в результате этого в течение нескольких лет уровень развития стал бы уравновешенным.

Для этой цели институты должны ознакомиться с активностью друг друга. Во время научных командировок в каждом институте изучаются нижеследующие вопросы:

1. структура, основные задачи и имеющиеся службы институтов,
2. конкретные задачи в связи с общей системой, особенно с точки зрения автоматизации,
3. проблемы усовершенствования.

В двух центрах институтов мединформации Чехословакии /Прага и Братислава/ распределена работа по тематике /словацкий центр обеспечивает информации по здравоохранению, а пражский — по медицинской науке/. В Праге большое внимание уделено активности сектора "научных исследований и методик", так как последний занимается поисками в отношении врачебной информации, теоретическими и практическими вопросами системы автоматизированной информации, возможностями приема механизированных продуктов уже функционирующих зарубежных информационных систем. Наиболее актуальной считают переработку данных национальной специалитературы при помощи ЭВМ.

В Берлинском институте мединформации изучали деятельность по координированию задач Мединформа, особенно с точки

зрения составления тезаурусов. Наиболее интересной службой ИВИМ является ДОР — информация ведущих кадров, при которой разделяют три уровня, а именно: 1. сигнальная информация /картонная служба, содержащая только библиографическое описание, может быть аннотацией/, 2. картонная серия, содержащая реферативные обзоры, анализируя и синтезируя спецлитературу актуальных проблем медицинской организации и медицинской науки, 3. серия обзоров или тематических материалов о состоянии и тенденции развития здравоохранения отдельных стран.

—.-

Йолан БЛЕСИТИ:

Место и роль библиотек высших учебных заведений в жизни учреждений, которыми содержатся /обзор спецлитературы/

По современному воззрению библиотека университета является органической частью университета, имеет важные задачи по учебной, воспитательной и исследовательской работе университета. В связи с учебно-воспитательной активностью университета она должна выполнить три задач: снабжение студентов спецлитературой, воспитание их пользованию спецлитературой, активное участие в общей культурно-просветительной работе.

Библиотеки должны оказывать помощь в научно-исследовательской деятельности в специфическом библиотечном виде, при помощи собственных средств и методов. Наряду с обыкновенными видами изданий постоянно растет необходимость в получении полупубликаций. Для этого следует хорошо знать направления исследований, проводящихся в университете и отдельные темы исследователей. Внеуниверситетские задачи венгерских библиотек университетов вытекают из распределения библиотечной работы по всей стране: часть библиотек функционирует в качестве центральной научной спецбиблиотеки. Провинциальные университетские библиотеки удовлетворяют требованиям по спецлитературе на месте, используя собственный фонд /или другого учреждения/.

Усовершенствование организации университетов потребовало создания новой модели библиотек. В университетах нашего времени выдвинулись на передний план обоснование универсальной

образованности, передача методов умственной работы, взаимодействие преподавателей и слушателей по новому типу. Современное снабжение измененных отраслей науки обеспечено системой референтов: тот же самый человек увеличивает фонд, перерабатывает новые документы, затем выдает информации, таким образом имеет непосредственный контакт со специалистами, которых обслуживает и может детально ознакомиться с их требованиями в отношении специлитературы.

Наконец, автор излагает концепцию " library-college " и ставит вопрос: это является ли утопией или же методом будущего. В американских университетах "обучение из учебников" сменялось самостоятельными занятиями / " independent study " /. Библиотекарь играет роль в поощрении студентов для свободного и независимого изучения актуальной темы с учетом библиотечного фонда, таким образом студенты выучиваются мышлению по самостоятельному решению проблем. Library-college может вырасти только из так наз. учебных библиотек: центром блока университета является библиотека, которая играет роль "научной лаборатории". Действительная эффективность работы потребует оснащения техническими пособиями, аппаратурой, подсобным материалом для программированного обучения. В статье описано, что в США уже некоторые высшие учебные заведения превращены в library-college , таким образом уже имеется определенный опыт по данной проблематике.

-.-

Мария БЕНДА:

Данные к цитатам из специлитературы венгерскими
врачами

Проведен анализ вопроса о том, что в какой степени ориентированы венгерские врачи о мировой специлитературе, из каких журналов цитируют статьи, эти журналы являются ли информативными, литературу какого периода прочитают врачи при составлении их публикаций, документы какого языка и типа предпочитают. Для этого использовано 52 номера 1975 года " Orvosi Hetilap " как общемедицинского периодического издания. Библиографические данные, находящиеся в конечной части статей, зарегистрировали на карточки, затем группировали их по разным аспектам, а именно:

частота цитирования журналов, чаще цитированные языки, авторы и годы, разделяя венгерскую и зарубежную специлитературу. Результаты следующие:

Из 8514 цитатов в 6035 случаях использовали зарубежные журналы, в 1329 — венгерские, в 704 случаях зарубежную книгу или другие документы, в 446 случаях же венгерскую книгу или другие документы. Одна статья в среднем содержит 24 библиографических данных. После журналов чаще ссылаются на книги /697 цитатов/, затем на доклады, произнесенные на съездах, /168 цитатов/, на рукописи /отчеты, методические указания, и т.п. — 71 указание/ и на диссертации /43 указания/.

Указания различаются по годам. Зарубежные нежурналы цитируются чаще в 4. год до появления, на венгерские нежурналы ссылаются в год до выхода в свет. В отношении журналов как зарубежных так и венгерских большинство цитатов касается второго года до издания публикации. Таким образом, зарубежные журналы довольно быстро поступают в венгерские библиотеки, а этого нельзя установить в отношении книг. По языковому распределению цитированных документов ведущую роль играет английский язык, далеко от него находится немецкий, а представительство всех других языков незначительно. Чаще цитируют Lancet /312 указания/, British Medical Journal /188 указаний/, New England Medical Journal /138 цитатов/, как видно из таблицы 5. 351 журнал цитировали по меньшей мере 3 раза. Более 90% последних переработан в Index Medicus, Excerpta Medica или Current Contents. По данным анализа тематик Orvosi Hetilap все медицинские специальности и тематики представлены, значит периодика соответствует назначению.

По анализу цитатов хотя информированность венгерских врачей мировой литературой оказывается неплохой, но фактически установить их осведомленность в действительно современной литературе на мировом уровне можно было бы только посредством сопоставления этих данных с цитатами аналогичного тома хотя бы одного зарубежного общемедицинского журнала.

—.-

